

Golle Eklesiya hannde

Mbele Been

Aada walla Binndi?

Randolf Dun

Nastirde

Ina gasa tawa ko buri heewde e men nanii haalaaji ko wayi no "The Worship Service" ina muusi, ina metti, ina huutoree, ina njakki, ina orkestra, ina hawra e haajuuji am. Be ngonti yattooje e yattooje wofbe ina mbeltii.

Gila ummitineeki Almasiihu "janngube / Anndube Bibel" duudbe firi e firi binndi Linjiilaaji e bataakeeji gondi. Duubi keewdi laambe e ardiibe diineeji ina njaba tan ko seeda e subaabe ina keba heen. Duubi ina njahra e binndande keewde gadiide dee tawaama ina mbaɗa firooji ceertudi, firooji bondi e firooji mbaylaandi.

Janngirde e golle peeñde e ndee deftere ko paamondiral keeringal, firooji, binndoobe bee tawa ina wadi luural hakkunde mabbe ko fayti e maanaaji. Moftudo oo jabataa miijooji mabbe kono ina hollita di ngam yeewndaade di e Biibal, yeewtaade e firo tuugnaade e faamde neddo gooto e binndi dii.

Firooji janngirde ngonaa goongaaji no Linjiila nii. Ko dum wadi firooji ceertudi ina mbaawi wadeede. Hakkille udditiino ina haani ngam yeewtaade firooji e golle, ngam foodtude dum en e Biibal.

Mbele Eklesiya am ko Eklesiya Alkawal Kesal Goonga?"

Mbele Heretics Goonga ina Jokki Daraade?

Kerecee'en pagan? Yiylaade Daande Golle Eklesiya Men

Hol to Waaju Kerecee'en Ummii?

Kuutoragol ko fayti e Suudu/ Ekklesiyaaaji tokoosi

Tesko1. Tuugnorgal kelle (xx) ina hollira limoore kelle defte dee tawa binndi y ina hollira teskuyaaaji nder boowe. Miijooji am ina nganndiree (rd).

Mbele Eklesiya am ko Eklesiya Alkawal Kesal Goonga?

Nder deftere maako Darryl M. Erkel wi'i: "Ekklessiyaaaji duddi don wi'a be don tuuga ko be ngadata fuu dow Alkawal Kesal, ammaa ko buri mettude woni ko buri duudugo nder

ekklessiyaaji wi'ata be "evangelical" don huuwa sedfa dow ko Binndi din don hokka moobgal nokkuuje." Yeewen naamne makko dee :

1. Alkawal Kesal ina janngina wonde eklesiya nokku oo ina foti reeneede e jannginde ko heewi e worbe jogiibe humpito e nder defte binndaade, anndiraabe mawbe (Kuude Nelaabe 20:17,28; 1 Tessalonik'en 5:12-13; 1 Timote 5:17; Ibraniyankoobe 13:17; Yaakubu 5:14).

Duum ko goonga, hol ko wadi ko buri heewde e ekklessiyaaji men ko gorko gooto tan (dum woni "pastoor")? Hol ko wadi ekklessiyaaji keewdi hannde ina ceernda ardorde mum en e nder njubbudi "pastoor mawdo", "pastoor gollodiido", e "kawtal mawbe" - teenti noon nde Alkawal Kesal wadaani hono deen ceertude hakkunde ardiibe ekklessiyaaji?

2. Alkawal Kesal don janngina dow gaynaako'en ekklessiya don ummo diga darnde ekklessiya e kawtal mabbe (Kuude Nelaabe 14:23; 2 Timote 2:2; Titus 1:5).

Ko dum goonga, hol ko wadi ekklessiyaaji men ina njiyloo sahaa kala pastoraaji potdi wonde e nder dente mum en jooni dee? Hol ko wadi ekklessiyaaji men ina ummina e ina njanngina worbe mum en ngam ardaade pastoral? Mbele golle men hannde dee ko sosde "goomu njiylawu pastoral" tuugii ko e Binndi walla e aadaaji yimbe?

3. Alkawal Kesal don janngina dow kawtal jama'aare woni nokkure nde Masiihinjo'en huuwata dokke mabbe ruuhu e semmbidingo ko'e mabbe ngam yidde e kuude boodde (Ruum'en 12:6-8; 1 Korinti'en 12:4-14; 14:12,26; Piyer'en 3:2.5-16; 4:10-11).

Duum ko goonga, hol ko wadi ko buri heewde e men mbiyataa walla mbaadataa hay huunde e nder golle eklesiya? Hol ko wadi arde e ekkol ko adii fof ko kewu yeewoowo e nokku kewu tawtoraado? Hol ko wadi en wadde golle men e mahngo hakkunde men e gollal men e juude diineeji anndube ?

4. Alkawal Kesal don janngina dow ekklessiya nokkuure man foti mahde e huuwugo bee terde gonde haa ton fuu - "ngam banndu naa terde gootel, ammaa terde duudde" (1 Korintu'en 12:14; laaru 14:12,26-31; Efesu'en 4:16).

Ko dum goonga, hol ko wadi golle men eklesiya ina njokki e banndu wooturu tan (dum woni "pastoor")? Hol to, e nder Alkawal Kesal, jannginaa wonde gollal neddo walla waaju mum ina foti wonde darnde tiidnde e nder moobondiral eklesiyaaji?

5. Alkawal Kesal don janngina dow kala Almasiihu woni golloowo [diakonos (rd)] e limanjo yeeso Allah (1Piyeer 2:5,9; Wahyu Wahyu 1:6).

Dum noon ko goonga, hol ko wadi en jokkude e wadde ceertugol hono "diineeji" e "laayiji"? Hol ko woni binndol ngol en peccii banndu Almasiihu e nder cate didi : "diineeji" e "laabi"?

Yanti heen, so tawii kala Kerecee'en ko golloowo, hol ko wadi en njabataa golloraade koye men e nder golle eklesiya?

6. Alkawal Kesal winndi misaaluuji to nyaamdu Joomiraawo laati nyaamdu timmundu nder wakkati seyo, kawtal banndiraabe (Kuude Nelaabe 2:46; 1 Korintiyankoobe 10:16-22; 11:18-34).

Ko cfuum woni goonga, hol ko addani en waylude 6amtaare Joomiraacfo ndee e 6amtaare 6amtaare, hay so tawii ko 6amtaare siru? Hol ko wadi golle men hannde e ñaamde Joomiraawo buri nanndude e yanaande, buri nanndude e juulde? Hol ko wadi en sikkude ko diineeji "ordo" tan njogii hakke "wafde sakramentuuji" tawi Alkuraan keso oo jannginaani dum?

7. Iisaa jannginii wonde yim6e mum fotaani rokkude walla 6etde inndeeji tedducfi cfi seerndi 6e e heddiibe banndiraabe Kerecee'en (Matiyo 23:6-12; Marku 10:35-45).

Ko dum goonga, hol ko wadi ardiibe eklesiyaaaji keewdi hannde ina ndokka koye mum en tiitoonde toownde hono "Reverend", "Minister", "Bishop", "Pastor", "Pastor mawdo" [walla "Banndiraawo" (rd)]? Hol ko wadi be cikkata ko ina haani be pudfira inde mabbe e deen tiitoonde - haa teenji noon nde Alkawal Kesal hadi dum ?

8. Alkawal Kesal don janngina dow Masihiiko'en don mari haaje jabbaago banndiraabe mabbe e yimbe yaasi (Matiyo 25:34-40; Roma'en 12:13; 1 Timote 6:18; Titus 3:8, 14; Ibrani'en 13:2; 1 Piyeer 4:9).

Dum noon ko goonga, hol ko wadi ko buri heewde e men ina famdi do udditanaa wofbe galleeji mum en ? Hol ko wadi Kerecee'en heewbe ina njejjita haajuuji balli hakkunde mum en? Hol ko wadi jabbaade ko huunde yejjittaande e nder ko buri heewde e ekkolaaji? E nder ñakkeende yidde e hakkilantaagal e wofbe, mbele ina haawnii ko wadi ekklesiyaaaji men keewdi ina cooyinii ina maaya? [Kono jabbaade neddo fawaaki tan e huunde wafnde e nder galle mum. (da)]

9. Ekklessiya arandeere hawti ko buri duudugo nder cuudi bana ko luuti nder cuudi mawdi, diina (Kuude Nelaabe 20:20; Roma'en 16:5; 1 Korintu'en 16:19; Koloosi'en 4:15; Filemon v.2; 2 Yuhanna v.10). [Golle kawral e nder galleeji yamiraaka, ina gasa tawa ko duum tan woodi. (da)]

Ko cfuum woni goonga, hol ko addani en miijaade wonde ina haani en Geydude ceede Joomiraacfo keewcfe ngam mahde ekkolaaji e cafirde potde huutoreede tan ko laabi didi e nder yontere? Mbele dum ko wonde jom jawdi moyyiri e ngalu ngu Alla rokkata? Hol ko wadi ekklesiyaaaji keewdi ina njogii budget burdo mawnude ngam mahngo ebbooji, njobdi

gollotoobe, e toppitagol ko buri heewde e golle misiyonaaaji, miskineebe, e golle jowitiide e yimbe? Hol ko dum hollirta e ko buri teenjude e men ?

Erkel timmini: "Goonga woni, en ndoni aadaaji e kuude nder ekklessiyaaji men di ngalaa tan dabare nder Alkawal Kesal. Ko metti, ko buri duudugo nder men meeday yamugo malla widitaaki di aadaaji. Ammaa to en yidi yi'ugo kesum ekklessiya goonga, doole en miija dow ko woni nder ekklessiya'en fuu ko wiyetee New do and say all to". Patterns e dookaaji Alkawal.[Batakeeji feewde e ekklessiyaaji jeedidi di Asii nder Feññaande Nulaado Yuhanna ina anndina en wonde wonaa patternuuji e gollleeji ekklessiyaaji aranndeeji dii fof poti reweede (rd)].

"Mbele ada hebi e cadeele dee, ada yidi "jarribaade huunde fof, ada jogoo ko woni goonga koo" (1 Tesalonik 5:21; yeew Kuude Nelaabe 17:11)? ... Ina woodi laawol burngol moyyude!" (www.5solas.org/media.php?id=82)

Mbele Heretik en Goonga ina njidi daraade?

David Bercot nder Mbele Heretik en Goonga ina mbeltii e daraade? Demngal tatabal, hitaande 1989, Scroll Publishing, Amberson, PA don lincita goddi janngirde nder Alkawal Kesal de Masiihinjiko'en nder teemerre arandeere nuddini e kuuwi. O hollitii "Kerecee'en arandeeji ko waylo-waylo ngo 6uu6nata e nder aduna 6ooycfo no yiite 6uu6nata e lefcfe joorcfe. Ko dille 6urcfe 6urde 6urde 6urde 6amtaade e nder renndo Room. No Tertullian winndiri nii: "Hawre men ina 6eydoo 6eydaade e ju66e maamiraabe men, e 6eydude laamu e nder aduna hee, e dow laamu sariya, e dow aadaaji booydo e luulndaade aadaaji." 1 (p. 25)

Won maandeeji ceertudi e almuɓbe goonɗinbe adanbe ko:

- a. Seertude e aduna
- b. Gidli di ngalaa sardi
- c. Hoolaare dooftotoonde (hello 15)

"Ko dum huunde haawniinde, ndeen noon, wonde eklesiya linjiila hannde oo ina wiya wonde Kerecee'en e teeminande seeda gadane dee ko jannginge e huutoraade pinal ñalnde heen tan. Dum ko huunde mettunde no feewi nde tawnoo Roomnaabe ina ñinja Kerecee'en no feewi sabu ko luutndii dum tan - sabu be ngoppaani aadaaji ñalnde heen." (hello 25)

Kerecee'en duudbe hannde peeñataa ko seerndi be ngonaa Kerecee'en be ngonaa Kerecee'en be ngonaa Kerecee'en so wonaa be njaha ekklessiya wakkati fuu. Yeru, be:

- a. Yeewtu weltaare wootere.
- b. Ina ngondi e cadeele aduna goote.

- c. Woni no feewi e nder golle jawdi aduna. (hello 16)

Ko buri heewde e gede pinal de Kerecee'en njogori fawde e teeminannde noogas - ko deen ngoni gede de ekkol arano oo fotnoo habde e mum.

- a. Sendirugo
- b. Ruttude reedu
- c. Mode toownde - les njurum
- d. R-rated ko weltaare
- e. Miijooji iftinirki
- f. Soklaaji yimbe
- g. Darnde debbo e nder diine (cf. 26-38)

"Keresta'en nder teemerre arandeere woodi kuude e nafuuda feere-feere ngam be sali welwelo, teddungal e jawdi bana no be donno laara ko'e mabbe bana kodo nder duniyaaru ndu'u." (pg. 17) "Nguurndam mabbe ko laawol mabbe gadanol ngam seedaade." (hello 39)

Seede (seedaade) e nguurndam Kerecee'en adanbe ko dokkugol timmungol ngol wadi ko:

1. Darnde ballal eklesiya

Ekklessiya [be Allah (rd) wadi nder Almasiihu] woni be don hawta bee maako wakkati fuu, be don mari nafuuda e gikkuuji gooti, be don cemmbidina on e don cemmbidina on ngam on laato goongaaku. Be ngonnoo ko fedde laabtunde kono be etotaako wadde sariya walla yubbinde peewal. E nder heen, be tuugnii ko e janningol moyyol, e yeru e doole waylude Ruuhu Ceniido. (cf. 42) Tuubiibe ina poti waylude gila e nder mum en e waylude bernde mum en tawa dooftaaki won e sardiiji tiidfi. (hello 43)

Ardiibe mabbe noddirtteebe yeewoobe, reenoobe, reenoobe, mawbe e pastoraaji (gaynaako) ummorii ko e nder dental mabbe nokkuwal. Doole mabbe e cadeele mabbe fof ina nganndi. Been worbe njanninii e konngol e yeru hay so tawii ko adii nde be yettata golle ardude e ardaade. (cf. 45) Ko 6e 6eydi heen tan ko wellitaare ruuhu kala e nder dental ma66e. E goonga, ina gasa tawa be mbadtii waktuuji mabbe timmudi e wadde ngaldoo gollal burngal teentude. So tawii noon ko noon, ina gasa tawa e6e mballitorii ko e dow tuugnorgal gootal e 6amtaare 6amtaare e 6amtaare.9 (cf. 47)

2. Nelal leggal bardugal - Laawol mabbe burngol semmbe ngam waajaago linjiila woni munyaago torra e maayde ngam be cali yeddugo Almasiihu. (pg.49) Clement winndi wonde e Kerecee'en tokooso, "Leggal bardugal ina waawi hollirde dewgal muñal e jom suudu mo gooncfinaani, dooftaade jibnaabe be ngoongdinaani, walla torraade no maccudo e les joom mum pagan. Deen gede fof ina mbaawi addude mette keewde e torla banndu; e maayde ngam Almasiihu (Rom 8:17; Feñinaande 12:11)." (hello 50)

3. Goongɗinal wonde ɗooftaare ko huunde nde nedɗo e Alla kawri - E fudɗoode, Kerecee'en keso ina njaha e Alla fawaade e doole mum. Kono so waktu ina yahra, ebe keewi fudɗaade woɗɗitaade ndeen fawaade e ndeen fawaade e. (cf. 52) Martin Luther jannginii wonde necfcfo ina waawi wacɗe ko moyyi fof e hoore mum, kadi yidde e doole ɓamtaare Alla fof ummorii ko e makko tan.¹⁵ Kerecee'en adanɓe ina ngoongɗini ko luutndii cfum. Origen winndi "O [Alla] anndini hoore makko e been be, caggal nde mbaɗi ko doole mum en fof njabata, ina njaba wonde ina njidi ballal makko.¹⁷ (pg. 53) ["Miɗo waawi wadde kala ko ina addana mi doole. (Fil. 4:13) (rd)] Wonaa ɗabbaande wootere kono ko golle jokkondirde. Wadde maayde laawol men terde ina yaha ina metta, kadi so en njabaani tampinde e nder berde men, en kabaaki e bakkatuuji men, ndeen Alla rokkataa en doole (Rom 8:13; 1 Kor. 9:27).²⁰ (pg. 54) Nedɗo ina waawi reenaade torra so tawii be njidaa torra e torra. Kono nedɗo ina muɗana ɗum e wadde hoolaare mum e Alla.²¹ (p. 55)

Binndi Kerecee'en arandeeji ɗon luurdi bee nuɗɗinki am dow diina bana no David Bercot wi'i. O anndita joy, o rokka seedeeji :

1. Ko Be Goondini Dow Kisndam

gooto. Mbele en kiswaama e goondinal tan?

En kaalaama wonde "caggal nde Konstantin bonni eklesiya, seeda-seeda nde fudɗii jannginde wonde golle ina njogii darnde e kisndam men. Ko buri laabtude e senaare pentiinde ndee ko ɗoo ɗoo tonngoode ummoraade e deftere Francis Schaeffer wiyeteende How Should En Live Then? Caggal nde nde siftini doggol laamu Roman e Scline the Empire e hitaande." winndi, 'A jaaraama e monk en, Biibal ngal reenaama - wondude e taye demngal Giriik e demngal Latin.... Ko wonaa duum koo, diine kerecee en gondo e Alkawal Kesal oo, seeda-seeda, wonti mbayliigu A Humanistic elemen beydaama heen: Ko buri heewde e laamu eklesiya oo, yetti ko buri teentude e Biibal ngal bana fooftugo dow neddo fotngo hebugo nafuuda Almasiihu, naa dow kuugal Almasiihu tan.'¹

"Bana Schaeffer, ko buri heewde e winndoobe linjiila ina ndokka miijo wonde goongɗinal wonde nafooje men e golle men ina mbaawi battinde e kisnugol men, ko huunde nde seeda-seeda naati e nder ekkol caggal jamaanu Konstantin e doggol Rome. Kono wonaa noon woniri tigi."

"Kerecee'en arande'en fuu ɗon nuɗɗina dow kuude malla [e (rd)] ɗowntanaago ɗon mari darnde mawnde nder kisndam men?" (cf. 57) Polikarp winndi "Mo ummini mo e maayde, ummintan en kadi - so en mbacɗii yidde makko, en njahdii e jamirooje makko." (cf. 58) Clement de Alexander winndi, "Kala ke6cfo [goonga], seerndi hoore mum e golle moyye, maa he6 njeenaari nguurndam haa abada." Orijen, Hippolit, Sipiriyen e Laktantiyus fof mbinndi ko ciimtol. (hello 59)

b. Mbele dum firti ko Kerecee'en kebata kisal mum en e golle?

Alaa, Kerecee'en arande'en njannginaani wonde en kebata kisndam e mooftude golle moyye. (pg. 60) Yeru: Clement mo Rome - "[En] goonɗinaaka e koye men, walla e hakkille men, faamde dewal walla golle badaade e senaare bernde; kono ko e oon goondinal ngal Alla baawdo fof goonɗini yimbe fof gila e fuddoode." Ko noon kadi Polikarp, Barnabas, Justin Martir e Klemen Aleksandere mbiyata ko fayti e duum. (hello 61)

c. Mbele Goongɗinal e Golle ina njiidi?

Alaa, kono "Augustine, Luther e wofbe anndube diineeji hirnaange ina kollita en wonde ina woodi luural ngal aldaa e paltoor hakkunde kisndam tuugiido e moyyere e kisndam sardiyankeewal e golle walla dooftaare. 'Be kuutoriima sifaa hujjaaji fenaande anndiraadi 'dilemma fenaande,' e wiyde wonde ina woodi tan regaribilities a)1 dokkal ngal Allah hokkata malla (2) dum huunde nde en kebata bee kuude men, Kerecee'en arande'en njaaboto dow dokkal walaa dokkal ngam dum don mari haaje dwtanaago." (hello 62)

Kerecee'en arande'en don nuddina dow kisndam woni dokkal Allah ammaa Allah hokkata dokkal maako mo o subii fuu. O subii ko rokkude dum yidbe, hoolaare e dooftotoodo mo. (hello 62)

Ko neddo tan subii e dokkal mum, dum waylataa dokkal ngal wonta njobdi. (hello 62)

d. Eey, Ammaa Bibel wi'i ...

- Wonaa kala biyoowo kam: "Joomiraawo, Joomiraawo" naatata Laamu asamaan, so wonaa wadoowo yidde Baaba am gondo dow asamaan oo." (Matta 7:21).
- Muñdo haa timmoode maa hisne. (Matta 24:13)
- Wonbe nder yanaande fuu nanan daande maako, be wurta - ben be ngadi ko woodi, ngam ummitineeki nguurdam, be mbaɗi ko boni, ngam ummitineeki kiita. (Yuuhanna 5:28, 29) .
- Ndaa, mido wara ko yaawi, njobdi am ina wondi e am, mi rokka gooto fof ko foti e golle mum. (Wahayu 22:12)
- Reento hoore maada e janngirde nden. Jokku golle dee, sabu so a wadii noon, ada hisna hoore maa, ada hisna nanoobe ma bee fof. (1 Tim 4:16)

So duum bennii, haala goonga kaa wonaa haala goongɗinde Binndi dii, kono ko haala firo Binndi dii. Deftere wi'i "Be mo'ere on hisnaama ngam nuddinki, dum naa diga hoore mon; dum dokkal Allah, naa diga kuude mon, ko buri famdugo fuu manta." (Ef. 2:8, 9) E tee kadi Biibal ngal wi'i, "On nji'i neddo goonɗinetee ko e golle, wonaa e goondinal tan" (Yaak. 2:24) Janɗe men [Kiristaajo e nder kuubal kono teenɗi noon e eklesiya Bercot] ko fayti e kisnugol ina jabi oon haala gadana kono ko buri teenɗude ina ustoo oon haala didaba. Janngirde Kiristaaku arandeere dow kisndam hokki teddungal fotnde haa dido fuu. Kadi,

Kerecee'en arande'en ngoongcfinaani wonde necfcfo ina 6eydoo 6ooyde, ina waawi wacfde ko moyyi. (hello 64)

e. Mbele Neddo Hisnaado Ina Waawi Majjude?

Nde tawnoo Kerecee'en adanbe ina ngoongdini wonde jukkude goondinal men e dowanagol men ina haani ngam hisnude, ina gasa tawa ko kambe ngoongdini wonde neddo "hisnaado" ina waawi haa jooni joofde e majjude. (hello 65)

Tertullian (c. 160 - c. 225) winndi, "Won e yim6e ina mbacfa no Alla woniri e les doogal rokkude hay so tawii ko fotaani dokkal ngal o yidi. Be mbayla 6amtaare makko e maccungaagu.... Ngam mbele heewbe caggal mum njippiima e moyyere? Mbele wonaa ndee dokkal ittaa e juucfe Cyprian fellow his;23." "Dum winndaama: 'Muñdo haa timmoode, kanko hisnetee.' [Matta 10:22] (hello 65) .

Ina jeyaa e binndi cifaadi dii, Ibraniyankoobe 10:26 : "So en njokkii wadde bakkaat e anniya caggal nde kebden ganndal goonga, hay sadakaaji bakkaat heddotaako."

f. Fedde Waajotoonde Kisndam E Moyyere Tan

Wonno fedde wiyeteende Gnostique en, jannginde wonde necfcfo ina 6eydoo 6ooyde, golle ngalaa darnde e kisnugol men. Be mbiyi Alla hollitii e mabbe ganndal keeringal ngal banndu Kerecee'en mawndu nduu alaa. Be ngoongdini wonde Alla tagdo oo ko Alla lesdo, Alla ceertudo e Alla baaba lisaa. Ko cfuum wacfi, necfcfo tagiraa ko Alla lescfo, bocfcfo gefe, necfcfo ina 6eydoo bonde e 6ernde mum. Nde tawnoo necfcfo ko 6icfcfo 6aleejo, Alla 6icfcfo oo waawaano wonde necfcfo tigi. O bami tan ko mbaadi neddo. [Maanaa so tawii ko o terde e yiyam, o wonataano mo alaa bakkaat. (rd)] (hello 66)

Nulaado Yuhanna wi'i: "Foodoobe duudbe wurti haa duniyaaru, be jabataa Yeesu Almasiihu warti nder banndu. O don fooda, o don yama Almasiihu." (2 Yuhanna 7) Gnostik en ko 6een yeddu6e wonde Almasiihu arii e 6anndu. (hello 67)

2. Ko Be ngoongdini ko fayti e Tayre e Yidde

gooto. Goongdinbe e Yidde Ndimaagu

Kerecee'en arande'en laati nuddinbe semmbe dow ndimu subol. Yeru, Justin Martyr wadii ndee doo hujja e Roomnaabe: "En njanngii e annabaabe, eden njogii heen goonga wonde jukkungo, jukkungo e njobdi ina ndokkee faawaade e nafoore golle neddo kala. So wonaa duum, so tawii gefe dee fof mbadii ko e hoddiro, ndeen alaa ko woni e doole men ko moyyi so tawii neddo ina woodi. ndeen gadano o fotaani yetteede walla gocfcfo oo fotaani aybinde So wonaa tawa yim6e ina njogii doole rewde e bonande e su6aade ko

moyyi e suɓaade, 6e 6eydaani hiisaade e golle ma66e.2 (cf. 70) Dee miiɗooji ina njiytee e Clement 3, Archelaus 4, e Methodis 5. (pg. 7 .

Kerecee'en arande'en tuugnii dow nuddinki mabbe dow:

- Ngam Allah yidi duniyaaru masin haa o hokki 'Biyiiko gooto [unique, one and one (rd)], ngam kala goondindo mo halkataa, ammaa heba yonki haa abada. (Yuuhanna 3:16)
- Joomiraacfo leeltataa timminde fodoore mum, hono no wocf6e paamirta leelde nii. O munyani on, o yidaa hay gooto halka, ammaa yimbe fuu tuuba aybeeji mabbe. (2 Piyeer 3:9)
- Ruuhu e jommbaajo debbo mbi'i: "War!" Kadi nanoowo oo, yoo wi'u: "Ngar!" Kala mo domdi, yo ara; mo yidi fof, yoo yettu dokkal ndiyam nguurndam dam. (Wahayu Wahayu 22:17)
- Hannde mido nodda asamaan e leydi seedeeji dow mon, mi wadii yeeso mon nguurndam e maayde, barke e kuddi. Jooni noon cubo nguurndam, mbele aan e biibe maa nguuron. (Deftere Tawreeta 30:19)

b. Kono Mbele Biibal ngal wiya ...?

- Subo nguurndam dam mbaawdaa wuurde.
- Daɗndo ngoo fawaaki e yidde neddo walla e tiidnaare mum.
- Alla yidaa hay gooto halka so wonaa tuubde.
- Alla ina yurmoo mo o yidi. (hello 73)

Eklesiya arandeere nuddini woodi kiita goongaaku diga Allah ammaa dum kuugal men ngam wurdugo bee goongaaku. So duum bennii, miijo-dee:

- O hollii ma hey neddo, ko moyyi. Kadi hol ko Joomiraacfo naamnii e maa? Wadde peewal e yidde yurmeende e yahdude e Alla maa e newaare. (Mika 6:8)
- Yeewee, mido jokki e yeeso mon hannde nguurndam e jawdi, maayde e halkaare. Ngam mi umri on hande, on ngidi Joomiraawo Allah mon, on njaha bee laabi maako, on tokka umrooje maako e umrooje maako e umrooje maako. (Deftere Tawreeta 30:15-16)
- Mbele ada hollira majjere e ngalu moyyere makko, muɗal makko e muɗal makko, tawa ada anndi moyyere Alla ina addana-ma tuubude [mbayliigu nguurndam]? Ammaa ngam tiidnaare maada e bernde maada nde tuubaaki, a mooftan tikkere Allah dow hoore maada, nyalnde tikkere Allah, nde kiite maako peewal wannginata. Alla "hokkan neddo kala ko golli." Been yidbe tiidnaade e wadde ko moyyi teddungal e teddungal e maayde, o rokkata nguurndam haa abada. Kono wonande yidbe hoore mum, saliiɓe goonga, njokkubɓe e bonannɓe, tikkere e tikkere ina woodi. (Roomnaabe 2:4-8)
- Seerndi yiye huunde e saabaade dum ina seerti no feewi. (hello 76)

3. Ko lootgol ngol firti e Kerecee'en arande'en

Haala Yeesu haa Nikodemus dow neddo foti jibineede bee ndiyam e ruuhu, dum faami haa duniyaaru fuu ngam Masiihiko'en arande'en ngam limtugo lootugo ndiyam [Gr. baptizo - ngam buubnude. (rd)]. (cf. 77) Irenaeus winndi "Ngol cfoo dental yim6e [Gnostik en wiy6e necfcfo waawaa jibineede walla jibineede e lootgol ndiyam], ko Seycfaane 6eydi 6amtaare mum e yeddude lootgol ngol woni jibinannde e Alla.1 (pg. 77)

Kerecee'en arande'en don kawta kuuje tati marde nafuda bee lootugo ndiyam nden boo lootugo man don mari nafuuda dow lootugo, lootugo don no wi'ee "moyyere." (hello 78)

a. Yaafuya bakkatuuji - tuugnii ko e ko arata koo:

- Jooni noon hol ko njid-daa? Ummo, lootaa, lootaa hakkeeki maa, noddu innde makko. (Kuude Nelaabe 22:16)
- O hisni en, naa ngam kuuje boodde de mbadnoden, ammaa ngam yurmeende maako. O hisni en e lootgol jibineede e kesditinde en e Ruuhu Ceniido. (Tiitus 3:5)
- Piyeer don yewta dow lootugo Masiihiko'en haa Nuuhu e ilam wi'i - Ndiyam don holla lootugo ko don hisna on boo - naa ittugo dirtugo diga banndu ammaa fodoore bernde boodnde haa Allah. Nde hisna on bee ummitineeki Yeesu Almasiihu. (1 Piyeer 3:21-22)
- "Tuube, lootee looteede, e innde Yeesu Almasiihu ngam yaafuye hakkeeki mon. Nden on keban dokkal Ruuhu Ceniido. (Kuude Nelaabe 2:38)
- Jibineede Keso - Tuugnaade e konngol lisaa ngol o wi'i Nikodemus, Kerecee'en arande'en boo don nuddina lootugo ndiyam woni laawol ngol neddo jibinata. Irenaeus siftini cfum e nder yeewtere dow lootgol, "No min ngoniri 6uu6ol e nder bakkaat nii, min la66inaama e bonanndeeji amen 6ooycfi e ndiyam ceniicfam e noddaango Joomiraacfo. Ko noon min 6uu6ortoo e nder ruuhu no 6icfcfo jibinaado keso, hono no Joomiraacfo holliri spiritter again a through the man, 'Ex naatde e laamu asamaan.'"3 (Yuuhanna 3:5) (cf. 79)
- Illumination Spiritual - Be don nuddina dow neddo mo lootaaama kesum, baawo o hebi Ruuhu Ceniido, o mari gite laabde dow kuuje ruuhu.
- Lootgol ngol wonaano juulde nde alaa ko woni e mum - Lootgol ngol ko juulde fuddorde burnde mawnude nde goondindo keso oo yalti e wonde neddo booydo e banndu haa wonti neddo keso jibinaado e ruuhu. Be ceerndaani lootgol e goondinal e tuubugol. Be njanngini teenti noon wonde Alla alaa e sago rokka yaafuya bakkatuuji tan sabu neddo rewi ko e njiimaandi lootgol.6 (pg. 80)
- Mbele yimbe be lootaaaka ina ñaawee otomatik? - Kerecee'en arande'en don nuddina dow Allah wadan ko yidi e goongaaku haa heeferbe be meeday hebugo fartane nanugo haala Almasiihu.
- The Evangelical Rite Of Passage - Haa fuu man enen linjiila'en en njabii kewu taariha jibinannde lootgol, en yellitii kewu men keeriido - noddaango hirsirde. Nde Piyeer naamnaa "Hol ko mbadaten?" o wiyaani jippaa yeeso, noddaa lisaa e nder bernde maa. Alaa, o wi'i be "Tuube, kala gooto nder mon lootaa nder innde [laamu (rd)] Yeesu ngam yaafuye hakkeeki. Kuude Nelaabe 2:38 "Goonga, noddaango hirsirde e

duwaawu jokkondirfo e mum ko gedel gootel e dille ummital teeminande sappo e jeetati e sappo e jeenay." " (pg. 82) [Yeew jannde BibleWay Lootgol e nder Almasiihu].

4. Jawdi: Barke walla 'Booygol

Gido am, mido ñaagi maa nde kebataa barke e kala ko woni e mum, nde ngonda e cellal, hono no bernde maa bamtortoo nii. (3 Yuhanna 2) Mbele Yuhanna ina fodani be jawdi e cellal ummoraade e Alla, linjiila cellal e jawdi? Ko doo woni yoga e binndande godde e nder deftere nde. (hello 84)

- Ngam yidde jawdi woni dadol bonanndeeji fuu. Wobbe yimbe, yidbe ceede, njippiima e goondinal, njippiima e mette keewde. (1 Timote 6:10)
- Ndeentodee nguurndam mon e yidde kaalis, mbeltodee e ko njogidon. (Ibraniyankoobe 13:5)
- Taa mooftu jawdi dow duniyaaru, haa bowdi e bowdi don mbonna, wujjoobe don nguja. Ammaa moobon jawdi haa asama, to mboros e mboros bonnataa, wujjoobe ngujjataa. Ngam to jawdi maa woni, toon bernde maa woni. (Matiyo 6:19-21)
- Fay gooto waawaa gollanaade joom en jawdi en dido. Walla o yida gooto, o yida goddo oo, walla o ronka gooto, o yejjita goddo oo. A waawaa gollanaade Alla e Kaalis fof. (Matiyo 6:24)
- Ammaa to en kebii nyaamdu e kolte, en mbeltoto dum. Yimbe yidbe dañde jawdi ina njippoo e jarribooji e majjere e yiddeeji keewdi di ngalaa nafoore, bondi, di njippinta yimbe e halkaare e halkaare. (1 Timote 6:8-9)
  - a. The Dangers of Prosperity - Hermes (ko adii hitaande 150 caggal lisaa) winndi: "Ko gee ngoni jogii6e gooncfinal tigi, kono kadi ina njogii jawdi aduna. So 6uu6ol arii, 6e njeddata Joomiraacfo sabu jawdi ma66e e njulaagu ma66e.... Ko cfuum wacfi, aldu6e aduna oo mbaawataa naftoraade Joomiraacfo so wonaa jawdi ma66e dow [B.3g are." dababataa baasal kadi O ñaawataa jawdi. Omo ñiña yidde walla yidde jawdi. Pol nder Efesu'en 4 don wasiyo Masiihinjko'en ngam be kuuwa ngam be keba hokkugo wobbe. (rd)] Kono hol no neddo yaltirta rokkude Alla? So jawdi ummorii ko e Alla, Kerecee'en mbaawataa majjude dum e dooftaade konngol Alla e renndinde jawdi mum e miskineebe. (hello 87)
  - b. Ko Feere Hakkunde Nelal Ma66e E Nelal Hannde Hannde linjiila barke wi'i "Joomiraawo jokki wi'ugo, 'A wi'i, Seydan, ittu juude ma dow ceede am!' sabu ko Seydaane hadata dum arde e maa - wonaa miin."10 (pg.88)
  - c. Mbele Kerecee'en ina njogii cellal burngal moyyude - Bataakeeji di Kerecee'en arannde'en mbinndi ina ceedtoo wonde be kebii cadeele e musibbaaji hono no yimbe heddiibe bee kebirta nii. (hello 89)

5. Mbele jikkuuji Alkawal Kesal ina moyyi haa jooni?

John Calvin jannginii e semmbe wonde alaa ko seerndi cficfi cfii [moral Alkawal Kesal e Alkawal Kesal (rd)].1 (pg. 91) Kono tan, faamde Kerecee'en adan6e ko wonde janngirde

moraal Almasiihu ina 6uri janngirde moraal Alkawal Kesal no janngirde Almasiihu njahri e maanaa ruuhu. (hello 92)

Winndiyanke oo ina ummina naamne keewde

- a. Hol ko lisaa yidi wiyde nde o wiyi "woto njuuro"? [E fuddoode, hunnde firti ko noddude Alla ngam seedaade walla hoolkisaade haalaaji di neddo haali. Hannde ina wayi no firti ko "Mbele ko njid-daa haalde koo ko goonga timmudo? Haala "No Alla woniri seede am nii" ina wayi no ina hollita maanaa asliijo hunnde. (rd)].
- b. Mbele hare ina boni e jikkuuji? [Alla huutoriima, ina gasa tawa haa jooni ina huutoroo leyyi ngam feewnude ngonkaaji di yidde mum waawi timminde. (da)]
- c. Hol no Kerecee'en foti yiyirude ñaawoore warngo? [Alla yamiri laamu ngam addude deeyre e jiibru. (da)]

Kerecee'en pagan? Yiylaade Daande Golle Eklesiya Men,

Frank Viola e George Barna njannjii won e binndi e nder teeminande tati gadane ngam yeewde so tawii ina mbaawi rokkude e faamde janngirde e golle Kerecee'en e teeminande gadane. E nder deftere mabbe Kerecee'en Pagan? Yiylaade Daande Kuude Ekklessiya Men, 1998, Tyndale House Publishing, Inc. be ndarni tuume dow kuude hannde don luurdi bee janngirde Bibel e kuude teeminande arandeere.

"Wakkati yotti ngam banndu Almasiihu jokki bee wolde Allah e taariha ekklessiya ngam hebugo faamugo ko en mbaawata e ko en foti wadugo bee ko en mbaawataa wadugo e ko en fotaay wadugo." (Naatgol pg. xxvii) [Reentaade ina foti wadeede e tuugnaade e daartol sabu ina heewi hollirde golle e janngirde bonde wonaa goonga. (da)]

Kerecee'en pagan? tuuma wonde golle e golle ekklesiyaaaji hannde ina luurdi e golle e janngirde deftere nde. Be don yama kadi dow huuwtinirgo laawol binndi seeduye, binndi don itta nder haala ngam wallugo janngirde e/walla kuugal.

Nokkuuji di yaañii dii ko :

- Mahdiji Eklesiyaaaji
- Jamirooje dewal
- Dewal
- Pastoor
- Kostum Subaka Alet
- Jaagorgal ko fayti e Musik
- Sappobal e njobdi diineeji
- Batte

- Hiirde Joomiraawo
- Jande Kerecee'en
- Laawol Faamde Alkawal Kesal

[Tesko: Dee doo tuume mbaawataa jabeede walla jabeede e wumre kadi golle men eklesiya hannde dee mbaawataa. Ko cfuum wacfi, binndi zi binnducfo oo huutortoo ngam wallude 6amtaare mum ina poti jogaade ko 6uri heewde e 6amtaare, 6amtaare, tawa ina jeyaa heen pellital hecftiibe mo winndaa, cazele 6amtaare e yeewteede e Kerecee'en wocf6e. Wadde hakkille ina udditoo. Anndu aadaaji keertiidi e nder firo men. Jogaade kala waylo-waylo ngo njid-daa, so ina woodi, haa nde yeewndo ngoo fof timmi. Ndeen yeewto no paaspoor timmudo. (da)]

Mahdiji Eklesiyaaaji

"Diina Yahuudu'en booyma'en donno donno donno dow kuuje tati: Suudu dewal, liman'en e sadaka. Nde Almasiihu wari, o timmini fuu tati fuu bee timminki cfe nder hoore maako. Ko kanko woni suudu dewal mo'o don mari suudu kesum e wuurdugo bee kaa'e wuurdugo - "mo walaa juude." Ko kanko woni liman'en mo mari new e perfect the established sadak.1 Ko cfuum wacfi, Suudu Dewal, limaamuuji gollorzi, e sadakeeji diine Yahuuda fof maayii e gargol lisaa-al-Masiihu.2. Almasiihu woni timmal e goonga mum fof.3 Ina waawi wiyde e goonga wonde diine Kerecee'en ko diine gadano mo tuugnaaki e Suudu Dewal, mo meecfaa feeñde to Arthurno Wallt6 o winndi "E nder Alkawal Kesal, Alla ina joginoo nokku cenido ngam leñol mum, e nder Alkawal Kesal, Alla ina joginoo leñol mum no nokku cenido nii (pg. 10-11) .

Caggal halkere Urusaliima, Kerecee'en Yahuudu'en ustii, Kerecee'en be ngonaa Yahuudu'en bee iwdi maβbe pagan'en besdi mawnugo.

Clement mo Aleksandere [hawti e aadaaji filosof Giriik e jande Kerecee'en (Wikipedia/wiki/clement_of_alexander e wiki/platoism) woni neddo gadano huutoraade konngol "yah to ekkol."9 Kono Kerecee'en ndarnaaki mahaade keertiide ngam dewal haa e jamaanu Konstantin e teeminande nayaβere22)1.

Nde Kerecee'en njibinaa, ko diine gooto tan e dow tagofeere nde alaa geze ceniize, alaa yim6e ceniie, alaa kadi nokkuuji ceniie.18 Kerecee'en 6e 6amti laamu Room, ko diineeji Gurcifi teegtude e nder galleeji.22 Dewal, ko cfuum wacfi, wonaa e nokku, wonaa kadi e nder nguurndam. To banngede deftere, Kerecee'en 'nokku ceniido' ina woni e kala nokku no Joomiraacfo ma66e 6ee umminoo. Dewal wonaa huunde wadnde e nokku gooto e sahaa gooto. (yeew Yuhanna 4) Ko nguurndam. Dewal ina wada e nder ruuhu e goonga e nder leñol Alla, sabu ko doon Alla woni hannde. [tesko 17 Yeew J. G. Davis, Kuutoragol mahdiji Eklesiyaaaji e nder aduna, 3-4] (hello 14)

E teeminande dīdmere e tatabere, waylo-waylo wadī. Kerecee'en pucfcii Getde miijo pagan'en ngam teddinde maay6e.30 Nokkuuji ma66e 6ee 6eydaama caggal mum ko "nokku ceniicfo" ko addani 6e mahde cuucfi tokoosi e cuucfi teddinde maay6e ma66e. (hello 15-16)

Ko adii nde Konstantin rokkata be ndimaagu e tooñanngeeji, Kerecee'en ko seeda e yimbe be njidaa. Kono laamu Room feccii hakkunde heeferbe e Kerecee'en kadi Konstantin ina haani hawrude e mum. [E nder etaade hawrude nde, o sosi ekkol laamu, o fuddii hawrude e janjeeji Kerecee'en e paani'en, o wayli inde golle paani'en e inde Kerecee'en. (rd)] O fuddii kadi mahde cuudi eklesiyaaaji. So tawii noon, so tawii Kerecee'en ina njoginoo mahaade mum en cenide no Yahuuda en e heeferbe mbaadiri nii, goondinal mabbe ina jogori jogaade ko laawdi." (pg. 18) [Ngolfoo jikku ina jokki hannde. Nii woni, e tiidnaade e mahaade en mbaawataa woppude Almasiihu. (rd)].

Mahdiiji eklesiyaaaji Konstantino ina njaaji, ina mawni no feewi, ina mbaylee caggal basilika (mahdiiji laamu nguu, ina mbaylee caggal cuudi dewal pagan).80 Di ngonnoo ko kaawniidi ngam joodaade e jamaanu paaspoor e dogdu ngam ndaarde koolol. Ko cfuum jeyi sabaabu Konstantin su6aade mbaadi basilika.85 Basilika kadi ina addana naange fawde e dow haaloowo so o fotndii e jamaanu nguu.86 (cf. 22) .

Basilika Kerecee'en ina joginoo lowre toownde, ina wadi hirsirde e jappeere bismaango, katedra walla jappeere laamu.94 Ndee jappeere lomtii joodorde ñaawoore basilika Room.95 Ko duum wadi doole e laamu ina njoodii e jappeere ndee. Gila e ndee jooconfde, bismaango ngoo wacfi waaju mum.97 (cf. 23) Jappeere walla minbar ina toowna diineeji dīi e darnde mawnde, ina addana mo toowde e dow leñol Alla ngol. Ndeen peewnoowo oo hadii jokkondiral yeeso e yeeso, udditi walla wonti maande leelgol e passivité wadde dewal korporaasiyon ko dingiral yeewoobe.175 (pg. 34)

Gargol suudu ekklessiya addi waylooji mawdi e dewal Kerecee'en:

- a. Laabi suudu laamdo naatnaa e liturgie.
- b. Buuji peenii caggal golle nawde buuji ko adii naatgol laamdo oo.
- c. Burde urdi nde diineeji naati suudu.
- d. Robeeji keertiidi madaa e di ardiibe laamu Room.
- e. Miijo Processionnel ngam fuddoraade golle e kooruuji.
- f. Diineeji professionnel en mbaadi "dewal" lomtingol tawtoreede udditiinde e bambaare denndaangal dewal.

No ganndo katolik gooto winndiri nii, e gargol Konstantin "aadaaji ceertuzi e pinal Roomnaabe booyngal njippiima e liturgie Kerecee'en ... hay kewuuji bacfcii e dewal booyngal laamcfo hono laamcfo ke6i laawol mum e nder dewal eklesiya, tan ko e mbaadi mum sekulaari.109 (pg. the

Wiil-2th toownde walla toownde, maanaa beydotoo ko e gollal gootal e dow wodbe. E hadde dewal fedde fuddotoo ko wonde ko aldaa e tawtoreede.

Jamirooje dewal

Jodnde eklesiya arandeere ndee wadii ko yoyre, ndimaagu, gollal kala tergal, yoyre e tawtoreede udditiinde. (hello 50)

Fallugo:

- 1 Korintiyankoobe 12:14 Jooni noon banndu nduu wonaa tergal gootal, kono ko tergal keewngal.
- 1 Korintiyankoobe 12:18 Alla yubbini terde banndu nduu, kala heen terde no o yidiri nii.
- 1 Korintiyankoobe 12:27 Jooni noon, on ngoni banndu Almasiihu, gooto e mon fof ko tergal mum.
- 1 Korintiyankoobe 12:31 Kono njid-don ko dokke burde mawnude.
- 1 Korintiyankoobe 13:13-14:1 Jooni noon, dee tati ina keddii: goondinal, yaakaare e yidde. Kono burdo mawnude e diin ko yidde. Tokku laawol yidde e yidde dokke ruuhu, haa teenji dokke annabaaku.

1 Korintiyankoobe 14:12 Eto burde dokke de mahrata eklesiya, [Kerecee'en kawtube (rd)].

Paul yewtugo dow kuude ekklessiya moobgal wi'i "To on kawri, moye fuu woodi jimdi, malla wolde janngirde, wahyu, demngal [demngal janngal haa haaloowo malla nanoowo ngam maajum don mari haaje firo. (rd)] malla firo. Di fuu doole wada ngam a strengne of the church demngal, ko buri heewde e tati - ina poti haalde, gooto e sahaaji, kadi neddo ina foti firtude. So tawii alaa firo, haaloowo oo ina foti suudaade e nder ekkol hee, haalda e hoore mum Annabaabe dido walla tato ina poti haalde, heddiibe bee ina poti teskaade no feewi ko haalaa koo fof ina foti daraade annabaaku ngam kala mo fuu heba janngirde e semmbidinki.

So duum bennii, hol tobbe de o wadata ?

- So on kawri e Kerecee'en Korintu moobtiibe
- Worbe e rewbe Kerecee'en ina njogii tawtoreede timmunde
  - jimdi >
  - konngol jannngol >> golle ceertude tuugiide e
  - a wahyu >> golle gooto gooto, dokke.
  - demngal walla firo >

Golle ekklessiya hannde dee mbayliima kawral ngal e pecce didi:

- a. Jannde Bibel to rewbe njabata haalde
- b. Dewal do be njabataa haalde

- Dee gede fof ina poti wadeede ngam sembinde moobiibe bee.
- Woto en njokku [accude, woppude (rd)] hawrude, hono no won e yimbe mbaadata nii, kono en cemmbina koye men - e ko buri dum heewde no njiyru-don ñalawma oo ina badii nii. (Ibraniŋkoobe 10:25)

Peeltu waylooji dowri di mbaadata kala golle eklesiya protestant en ceertude ada tawa heen ko buri heewde ko liturgie gooto [a prescribed order (rd)] kono wonaa tan e laawol gootol: (pg. 48-50)

- Salminaango no neddo naatirta e nder galle oo
- Duwaawu e / walla janngude binndi
- Sarwiis jimol
- Anndinooje
- Sadak
- Waaju
- Barke

So duum bennii, hol to yamiroore dewal protestant en ummorii?

1. Ina jogii dadi mum e nder Misa katolik medieval⁹ mo naatni

- a. Vesteeji almuudo pagan
- b. Huutoraade uurngol e ndiyam cenidam e nder golle labbingol
- c. Kuubal buubaaji e nder dewal
- d. Arsitektuur basilika Roomnaabe
- e. Sariya Room ko damal "sariya canon".
- f. Tiitoonde Pontifex Maximus wonande hooreejo bismaango
- g. Laabi heeferbe ngam juulde¹⁷ (hello 53)

2. Luther don yama miteruuji e staffs ardungal Katolik Roma e janngirde maako dow Ukaristi. Ko cfuum wacfi, o wacfi waaju, wonaa Ukaristi, woni caka moo⁶ondiral ngal.²⁶ "Dental Kerecee'en fotaani meecfde moobondiral tawa waajaaki konngol Alla e duwaawu, hay so tawii ko juuti" ... "waajde e jannginde konngol Alla ko huunde 6urnde teegtude e golle Alla ()⁹p.2."

Waylooji mawdi di Luther wadi e misa katolik [Eukaristi walla ñalngu Joomiraawo (rd)] ko :

- a. Wadatee ko e demngal leñol ngol
- b. Hokki waaju feccere hakkundeere
- c. Naatnaa [warti e (rd)] jimdi jamaa
- d. Mumtu miijo wonde Misa ko sadak Almasiihu
- e. Jabde jamaa nyaama mburu e koppi, naa tan limanjo. (hello 55)

3. Calvin itti organ pipe e kooruuji no 6e limtaaka e nder Alkawal Kesal.⁶⁴ (pg.58)

4. Calvinist en puritan en ina njokki e 6oornaade comci diineeji, e ikonaaji, e paabi.86 Waaju oo yettiima to 6ooygol mum e nder puritan en Amerik. Be ñaawii kadi wadde e nder restoraaji e yobde terde de ñakkiraa waaju subaka Alet.88, 89 (pg. 63)

5. Methodist en ina njiyloo dewal kikiide aljumaa.98 (pg. 64)

6. Frontier-Revivalist en mbayli faandaare waaju e waajuuji linjiila.101 (pg.65)

7. Methodist en e Frontier Revivalist en njibini "noddaango hirsirde." 112 (pg. 66) Ko Charles Finny inniri dum "bench anxious".113 Ko buri duumaade e Finley ko pragmatisme so tawii huunde ina golla, ina foti jabeede tawa ina fawaa e miijooji etikaaji.112 (pg. 67) Walla, "caggal ina goonɗina feere." (pg.68) American Frontier-Revivalism wayli eklesiya oo wonti nokku waaju, ustii humpito moobondiral mahdi e nder golle linjiila.125 Nde sosi neddaagu minbar ko dum woni ko buri heewde e njiimaandi eklesiya. Ndeen noon, mahngo hakkunde kala tergal golloowo ngam hollirde lisaa-al-Masiihu e nder fedde hade laamuuji e doole majjii.127 (pg. 69)

8. D. L. Moody e darorde kitaale 1800 naatni "duwaawu bakkodindo"136 e Billy Graham hesditinii karallaagal Moody ko ina wona duubi capande joyi caggal duum.137 (hello 70)

9. Puddagol hitaande 1906 dille pentekostaal naatnii yeftude juude, yimde e pewje, fiyde juude, haalde e demde [wonaa won demde anndaade kono ko gibberish (rd)] e huutoraade tammborde. (hello 72)

Ko dum wadi, njuɓɓudi dewal protestant en ko: (hello 73-77)

- a. Ko diineyanke gooto ardii dum, ardii dum.
- b. Waaju oo wadira ko caka dewal teskinngal no feewi, perfunctory e mekanik, tawa alaa ko woni e mum.
- c. Edifikaasiyon hakkunde terde e tawtoreede terde dee rewnaama dum noon wonti silsil.
- d. Liturgi passive e kuude mum limtaade ina hollita wadde waktu gooto e nder yontere ko coktirgal nguurndam Kerecee'en jaaldungal.

Waaju oo

E ittugol waaju oo, tawtoreede juulde subaka Alet ina foti ustaade sabu waaju oo ko kañum woni jukkere endam e nder juulde protestant en. (cf. 85) E goonga ina ustoo faandaare nde Alla tagi eklesiya oo ngam mooftude, kadi ina famdi no feewi ko jukkondiri e mawnugol ruuhyankeewol goongawol. (hello 86-87)

- a. Ko huunde nde wadata sahaa kala - yontere kala laawol gootol.
- b. Ko nedfo gooto - haaloowo karallo yettinta dum.
- c. Ina yettinee e jamaanu mo alaa ko woni e mum - monologue, walla lecture.
- d. Ko sifaa haala ndema - mbaydi keeriindi hedde tobbe 3 haa 5.

E ko feewti heen, waaju nulaabe bee ko: (hello 88) .

- a. Sporatik.
- b. Yettaado e sahaaji teenjtudi ngam habaade cadeele keertiide.
- c. Ekstemporaan mo alaa mbaydi retorik.
- d. E mbaadi kaaldigal e naamne e tayondiral ummoraade e hedotoobe.

Binndol gadanol ngol iwdi waajuuji Kerecee'en ina tawee e nder teeminande didabere.¹⁴ Clement de Alexander ina woya wonde waajuuji dñi mbaadaani ko famdi fof ngam waylude Kerecee'en.¹⁵ (pg. 89)

Hoore waaju oo ina yahra e jangginooobe njirlotoobe, wiyeteebe sofist en, e teeminande joyabere ko adii jibineede lisaa. 'Be ngonnoo ko anndube jeewte kuutortoođe eeraango berde. Nafoore banndu e demngal hakkille ngam "yeeyde" hujjaaji mabbe.¹⁸ Dum jibinii fedde worbe wonbe jaagorgal konngudi laabtudi, "reende style ngam styles sake." 'Be ngonnoo ko anndube e yeru mbaadi wonaa huunde.²⁰ Sofist en ina nganndiraa comci keertiidi, ina njogii hodorde joodnde do be mbaadata waajooji keewdi e jamaanu gooto, be keba kaalis keewdo. (hello 89)

Ko ina wona teeminande caggal mum Aristote rokki haaloobe haala tobbe tati.²² Haaloobe ina mbaawi addude jamaanu e nder majjere e karallaagal mum en haaloobe doole.²⁷

Nokku waajuuji Gerek en kebii laawol mum e nder eklesiya Kerecee'en hedde teeminande tatabere...batuuji udditiidi puddiima maayde, e moobondiral eklesiyaaaji beydii wonde liturgik [rites prescrites ngam gollal diine walla dewal jamaa (rd)] yellitoowal e nder "kuulal." Yiiyam Kerecee'en. (cf. 91) Ngoldoo laawol kesol teentini haala polis, nate softude, haala pufi, e monologue. (hello 92)

Ngoldoo laawol janggingol walla waaju ina wadi batte bonde e Eklesiya:

- a. Ina wada waajotoodo oo ko golloowo virtuoso.
- b. Ina hirjina passivite noon suffocating ministeer hakkundeeji e udditgol batuuji tawtoreede terde.
- c. Ina reena diineeji hay so mbiyaaka noon.
- d. Ina de-skilla seniibe.
- e. Ina yaltina janđe nde huutoraaka.

Pastoor oo

Ittude pastoor/ardotoodo hannde oo e Protestant en no nganndirten dum maayata. Ko kanko woni banndu Kerecee'en Protestant'en burdube, ardiibe, e cakkital ekklessiya hannde. Ko buri haawnaade heen ko, alaa hay aaye gooto e nder Alkawal Kesal ngal fof ina wallita hono duum. Kono, pastor ko deftere. (hello 106-7) Tesko-den:

Efesu'en 4:11 "O hokki wobbe bana nulaabe, wobbe bana annabo'en, wobbe bana linjiila'en, wobbe bana rewoobe e jannginoobe" woni aaye tan do pastoor huutiniri. [Ngol konngol Gerek ngam pastor, poiména, firti ko gaynaako nder limngal gootal hooreejo bana no Efesu'en limti nder 1 Piyeer 2:25. (da)]

- a. Konngol ngol ko keewal.
- b. Firti ko gaynaako(ɓe) nate sifotoode golle.4
Gaynaako'en (pastor'en) nder teemerre arandeere laati mawbe nokkuure (presbyters) e ardiibe (gardi'en, sentinels) ekklessiya. Golle maɓɓe ina luurdi e darnde durngol hannde9 [e nder ko ɓuri heewde e ekkolaaji protestant en. (hello 108)]

Aawdi pastoor jamaanu ina waawi yiyeede hay e jamaanu Alkawal Kesal. Diyotrefes, mo "yidi ardaade" e nder Eklesiya (3 Yuhanna 9-10).12 (pg. 109)

Haa e teeminande tatabere, eklesiya oo alaa ardorde laawɗunde. Ndeke nde joginoo ardiibe ko huunde nde luulndaaki. Kono ardorde ndee wonaano laawɗunde e nder sifaa wonde alaa "birooji" diine walla nokkuuji renndo ngam heblude.13

Be ngonnoo ko pelle diineeji di ngalaa almuudo, suudu dewal walla sadakeeji.14 (pg. 109-110) [Ardorde wonnoo / ko gollal wonaa darnde. (Yeew jannde BibleWay Golle Gaynaako Alla (rd)).

Ignace mo Antiyoki (35-107) wadii nafoore mawnde e waylowaylo feewde e gardiido gooto. O toowni gooto nder mawbe nder kala ekklessiya dow wobbe fuu. Mawdo toowdo oo noon ina wiyee bismaango [konngol ngam yeewde (rd)].20 (hello 110-111) Ignace miiiji wonde dum ina haani ngam feewnude janɗe fenaande e tabitinde ngootaagu eklesiya.27 (hello 112)

Biskop oo, haa jooni, wontii gardiido mawdo e renndinde jawdi eklesiya.13 E nder duum, o wonti pastoor solo eklesiya oo - karallo e nder dewal gootal (kaaloowo maɓɓe).36 (pg.112)

Clement mo Rome, maaydo ko ina wona hitaande 100, ina sikkaa ko kañum seerndi ardiibe e be ngonaa ardiibe, laamdo38 e Tertullien (hedde 160 - hedde 225) woni gadano huutoraade diineeji.40 (pg. 113-114) .

Caggal batu Nicea (325) bismaango rokki golle 6amtaare Joomiraacfo e juucfe presbiteruujji, cukko bismaango.53 (pg. 114)

Sipriyan mo Kartaago [teeminande tatabere] ina haba e doggol bismaango ngol tayaaka, ngol rewi ko e Piyeer.60 (pg. 115)

E teeminande nayabere, eklesiya tokki yeru laamu Room. Laamiido Konstantino yubbini ekklessiya man nder diiwalji [diiwalji "jubɓule guwerneer" www.etymonline.com (rd)] dow

laawol diiwalji diiwal Room. Caggal mum Pape Gregory yettii golle eklesiya fof caggal sariya Room.81 (pg. 119)

Konstantin rokki bismaango Room doole burde ko o rokki guwerneruuji Room. Be njoginoo teddungal ardiibe eklesiya, dental burngal yideede, doole elite aldube e ko buri heewde e golle ko noddaango.99 Result net ina hulbinii: (pg. 120-121)

Gagga diineeji/laayijji dii beydii yaajde nde tawnoo diineeji dii ko ardiibe jannguube, reenoobe ortodoksi - laambe e jannginooobe besngu nguu. Be njoginoo ko dokke e moyyere nde maaybe tokosbe kebataa. Laycfo oo ko Kerecee'en 6ur6e 6amtaade, 6e njanngaani.103 (pg. 122) Dum rokki laawol 6amtaare fedde "yim6e seniibe" 6ur6e waawde 6amtaade e nder ruuhu.108 E nder teeminande nayabere, kewu 6amtaare oo ina beydoo 6amtaade e comci maandeeji e laabi tedducfi.120 Ngol cfoo laawol Roma civil used the very1. 123-125)

- Ceerndagol diineeji/laayijji di mbinndaaka e nder defte dee wadii bonanndeeji di limtaaka e banndu Almasiihu. (pg.136-137) Nde fecci Kerecee'en nder Kerecee'en arandeebe e didabere. Nde suftinii golle neddo gooto, nde wadi ko aldaa e nafoore janningol wonde kala tergal ina jogii hakke e martaba ngam golloraade e nder batuuji eklesiya. Darnde pastor/waajoowo don habda bee hooreejo kuugal Almasiihu nder ekklessiya maako.188
- Pastoor hannde oo jibinaa ko e laamu bismaango gooto ngu Ignace e Cyprien adii jibinde, ngu wayliima wonti presbyter nokku oo, ngu e nder yontaaji hakkundeeji mawni wonti almuudo katolik. E nder Reformation o wayliima gila e almuudo o wonti "waajotoodo", "jaagorde", e rabbidinaade "pastoor". (hello 141)

"Almaami'en katolik en ina njoginoo golle jeedidi e sahaa Reformaasiyoŋ.208 Pastoor protestant ina yetta e hoore mum deen golle fof ina beydoo heen sahaaji ina barkina kewuuji siwil. Dee golle ko/ko: (pg. 141)

1. Waaju
2. Sakramentuuji
3. Duwaawu ngam jawdi
4. Nguurndam Alla cembindam
5. Laabi Eklesiya
6. Wallitde miskineebe
7. Yilloyaade ñawbe

Kostum Subaka Alet

Kala subaka Alet, miliyoŋaaji Protestan en e nder winndere ndee kala ina boornoo comci mum en burdi moyyude ngam yahde Egliis Subaka Alet.1 E fuddoode, boornaade comci ngam kala sahaa ko cubal tan wonande teddube burbe aldude. Duum wayliima e sosde peewnugol mbaydiiji keewdi e yellitaare renndo wuro.6 Comci laabtudi beydii waawde soodde e yimbe

waasbe. Kalaas hakkundeejo jibinaama, 6e pucfcii yeñtinde aristokraasi 6urcfo yoocfde.7 (cf. 148) Pastoraaji ma66e ina ceerti nafoore ma66e e comci ma66e keertii6i.

Kono tan, boornaade comci dii ina hollita: (cf. 148-150)

- a. Feccere hakkunde ko woni aduna e ko selli.
- b. Illusion wonde en moyyii sabu boornugol men, duum ina waawi sudaade ko famdi fof nguurndam Alla.
- c. Ceertugol renndo e/walla njiyaagu.
- d. Fenaande fenaande wonde neddo "ina hormaaki" e boornaade comci di ngonaa laamuyankooji [boornaaki comci men burdi moyyude (rd)].

[Tesko: Yaakubu 2:1-2 jeertini dow jikku yi'ugo burdugo wobbe, yamde e yamde miskineebe e "be ngalaa baawde." (da)]

Ko Clement de Alexandre wiya wonde diineeji ina poti boornaade comci burdi moyyude e laambe.26 (pg. 150) Ko almuudo e diineeji 6ee 6amti seeda-seeda caggal nde Konstantin ummii Konstantinopol. 29 Jérôme (ca. 342-420) teskiima wonde diineeji dii fotaani naatde e nder galle laamordo oo tawa ina boornii comci ñalnde kala.34 (hello 151) E nder yontaaji hakkundeeji, comci mabbe kebii maanaaji sirlu e maandeeji.37 (hello 152) .

Reformiste en njabii mbaydi baleeri ganndo oo, anndiraandi kadi mbaydi filosof.43 Ko noon mbaydi kesiri ndi diineeji dii keewiri, haa mbaydi baleeri ganndo sekulaar oo wonti mbaydi pastoor Protestan.44 (pg. 152) .

Ndeedoo comci keertiidi fof ina laabti ina seerndi denndaangal cate didi dee : karallaagal e karallaagal ngal wonaa karallaagal ma a taw hay seerndude ngal wonaa karallaagal ngal. (hello 154)

Jaagorgal ko fayti e Musik

E laamu Konstantin, koordi yellitaama, njannginaama ngam wallitde mawnde Ukaristi. Ndee doo gollal yettaa ko e aadaaji Roomnaabe, puɗɗiidi kewuuji mum en laamdo e jimdi karallaagal.2 Kono tan, dadol ngol ina tawee e cuudi dewal Gerek en heeferbe e dramaaji Gerek en.3 (pg. 158-159)

E gargol koral e nder eklesiya Kerecee'en, yimre nattii wadeede e yim6e Alla fof kono ko e liggotoobe diineeji 6urcfi yim6e janngu6e.5 Ngol cfoo waylo-waylo ina jeyaa e ko addani 6amtaare majjere saaktude e nder yim6e jimcfe. Diineeji dii cikkatnoo ko so yimde jimdi ina woni e juude mabbe, ina hada fenaande ndee.6 Dum kadi ina beyda doole diineeji dii. (cf. 159) [Mbele jimcfi yim6e hannde ina beyda janngirde de ngonaa deftere? (da)]

Luther ina hirjina yimre jamaa e nder geze juulde.28 (pg. 162)

E nder ekklesiyaaaji keewzi hannde, karismatik walla di ngonaa karismatik, koral lomtinaama e ekipaaji yettoode.50 (pg. 164)

Hedto siftorde Pol dow kawtal ekklessiya nder Alkawal Kesal: (pg. 166)

- a. Gooto e mon fof ina jogii jimol. (1 Korintu'en 14:26)
- b. Haaldu e koye mon e Jabuura, jimdi e jimdi ruuhu. (Efesu'en 5:19)

Yeewen konngol "Kala e mon." Ardiibe gimi, koordi e kippuuji dewal mbaadata dum ko waawataa wadeede e limtude ardungal Almasiihu - teenti noon e ardaade banndiraabe makko e yimde jimdi yettoode Baaba makko. (hello 166-167)

So tawii jimdi dewal ina mbaawi anndinde, fudfuraade, e ardaade tan ko baawdo, ngaldoo gedal gollal ina bura nanndude e weltaare e dewal fedde.17 Kadi ko "wadoobe tayre" tan mbaawi tawtoreede e golle jimdi ardaade. (cf. 167) [Ko ko weltini tawtoraabe ko buri ko weltini Alla e tawtoraabe. (da)]

Sappobal e njobdi diineeji

Sappobal ina tawee e nder deftere nde. So, eey, sappobal ko deftere. Kono wonaa Kerecee'en. Sappobal ngal ko Israayil booydo jeyi. Ko buri heewde ko njobdi mabbe. Mi meedaa nder Alkawal Kesal malla nder teemerre arandeere nde a tawata Masiihinjko'en don hokka sappobal. (cf. 172) E maayde lisaa, denndaangal kuule keeriide jeyaade e Yahuuda en, ndartinaama e leggal bardugal Almasiihu, mberlaa, de meedaa huutoreede kadi ngam ñaawde en. [O waraay ngam momtugo Tawreeta malla Annabo'en amma ngam timminki dum Matta 5:17 (rd)] En nji'i Masiihinjko'en nder teemerre arandeere bana ardiibe hokkata bee seyo bana no be mbaawi - naa bee kuugal ngam umroore.7 Dokkugo nder ekklessiya arandejum laati bana yidde.8 E be podown, priers, were, hodbe e liggotoobe eklesiya. 9 (pg. 173) [So tawii Kerecee'en ina poti rokkude sappobal sabu yamiroore, ndeen dokkal ngal wonaa e yidde makko, wonaa e dow mbaawka makko wonaa e bernde makko kono ko e dow doole. Nii woni, e rokkude sappobal mum neddo ina heba njobdi mum, woni kisndam. (da)]

E teeminande tatabere, Sipiryanke mo Kartaago woni binndoowo Kerecee'en gadano siftorde ko fayti e gollal wallitde diineeji e kaalis. O eeriima wonde no Lewi en mballirnoo e sappobal nii, ko noon kadi diineeji Kerecee'en poti wallitde.16 (pg.176) E nder teeminande sappobiire, sappobal ngal yellitii haa wonti sardiiji sariya ngam wallitde ekkol dowla - ko diineeji dii dabbbirta dum, ko laamuuji aduna dii tan njogori wadde dum!28 (pg.176) e nder teeminande tati gadane dee, o sosi ko yobde diineeji njobdi tabitndi e kaalis ekkol e kaalis municipal e laamdo.30 Ko noon njobdi diineeji jibinirtee (pg. 178) .

Hokkude njobdi pastoraaji ina toowna be dow yimbe heddiibe bee. Ina sosa kasta diineeji baylotoodi banndu Almasiihu guurndu e njulaagu. Nde tawnoo "pastoor" e gollotoobe mum ina

njobee ngam gollal, be njobaama ko professionnels e heddiibe e eklesiya bee ina lappoo e ngonka dependance passive. So tawii Kerecee'en fof njokkondirii e noddaango ngo woni e nder ma66e ngam wonde almuudo golloowo e nder galle Joomiraacfo, hol ko addanta en yo6de pastoor men? Yanti heen, yobde pastoor ina hirjina mo wonde nedfo weltinoowo. (hello 180 haa 181)

Batte

Ko buri heewde e Kerecee'en linjiila ina ngoongdini e ina kuutoroo lootgol goondinbe ko luutndii lootgol sukaabe. Ko noon kadi, ko buri heewde e Protestan en ina ngoongdini gollal lootgol e nder ndiyam walla e rufde wonaa e rufde.² [Lootgol ngol ummorii ko e helmere grec baptizo, firo mum ko lootde, buubnude, buubnude, walla lootde, konngol grec ngam lootde ko rantizo e konngol grec wonande rufde ko laawol gadanol In the pouring godfo arii e Joomiraacfo.⁶ Ngam cfuum, ja66al e lootgol ina njokkondiri no feewi e huutoraade googcfinal kisnoowo. Haa ko ina wona jooni, winndoobe Alkawal Kesal ina keewi huutoraade lootgol e nokku konngol gooncfinal, ina njokkondiri e wonde "kisnaado." [David Bercot hollitii "lootde ina heewi wiyeede ko "moyyere." (rd)]

E jamaanu men [e nder yoga e ma a taw ko buri heewde e ekklesiyaaaji (rd)] "duwaawu bakkodindo" ina heewi lomtaade darnde lootgol ndiyam. Goondinbe mbi'aama, "Wi'u du'aawu man baawo am, jab Yeesu bana kisnoowo ma, a hisna." Kono hay nokku gooto e nder Alkawal Kesal fof en nji'aani nedfo ina ardo Joomiraawo e duwaawu bakkodindo. Kadi alaa ko buri famdude e nder deftere nde ko fayti e Dandoowo "personnel". Wadde laawol godngol lootgol ndiyam ko duwaawu bakkodindo e teeminande wootere! Lootgol ina yahdi e ja66aade linjiila kadi ina wacfa doon e doon. (pg. 189) [Piyeer nder 1 Piyeer 3:21holli wonde lootgol ina hisna on jooni e ummital lisaa-al-Masiihu no necfcfo noddirta Alla yoo yaafu mo bakkatuuji mum. (da)]

Lootgol ngol hollirii 6uu6ol timmungol e ko yawti e naatgol timmungol e nder Almasiihu e eklesiya mum. Lootgol ngol wonnoo ko e sahaa gooto e golle goondinal kadi ko hollirde goondinal.⁸ (pg. 189)

Puddagol e teeminande didabere won e Kerecee'en jogiibe semmbe ina njanngina wonde lootgol ina foti arde e sahaa janningol, duwaawu e koorka.⁹ Ada foti hollirde hoore maa wonde ada fotnoo looteede e jikku maa.¹¹ [Ko noon wayi e ñalngu Pentekosta sabu lootgol mabbe ina wayi no ko doon e doon. (da)]

Aadaaji dii ittii maanaa goonga e doole caggal lootgol ndiyam. Lootgol ndiyam miihotoongol e golloraangol no haanirta nii, ko jabde goondindo yeeso yimbe, jinneeji, maleykaaji e Alla. Lootgol ko maande yi'eteende, hollitoore seertude men e aduna,⁴⁷ maayde men e Almasiihu, wirneede nedfo men booydo,⁴⁸ maayde tagoore booynde,⁴⁹ e lootgol konngol Alla. Lomtingo lootugo ndiyam nder Alkawal Kesal bee du'aawu hakkejo, dum ustugo lootugo seedaaku maako ngu Allah hokki. (pg. 196) [Necfcfo mawcfo walla 6icfcfo 6aleejo (necfcfo

bakkaat) googcfinii Almasiihu e nulal mum, maayi e nguurndam mum bakkaat, wirnaama * e nder ndiyam (njuumri walla lootgol). O labbinaama diga hakke, o ummitinaama bana nedfaaku ruuhu kesum, o wadaama dow banndu Almasiihu, ekklessiya, bee nuddinki maako, nuddinki maako, hoolaare maako e dwtanaago maako. (da)]

* { sunthapto e demngal Gerek (naange e + thapto entomb) - ngam wirnude e, walla wondude e mum (Saggitorde Vine) – noon nedfo ina wirnee, ina hawra e Almasiihu e nder maayde mum. }

Hiirde Joomiraawo

Wonande Kerecee'en arande'en, nyaamdu Joomiraacfo ko nyaamdu renndo.22 Mood ko weltaare e weltaare. Nde nuddinbe fuddi hawtugo ngam nyaamdu, be don yakka mburu, be don yakka dum. Ndeen be ñaamii ñaamde mabbe, nde be timmini caggal nde koppi dñi taarii. Hiirde Joomiraawo ko nyaamdu mawndu. Kadi walaa diinaaji ngam huuwugo.31 Sabu haala Pool jeertini dow walaa fodde nder 1 Korintiyankoobe 11:27-33 wobbe fuddi janngingo nyamdu Joomiraawo don mari kulniidum. Ina wayi no be njokkondirtaa e jeertinaango ngoo e seerndude miskineebe e yarde ko feccere nde fotaaani. (hello 192)

Hedde jamaanu Tertullien (c. 160 - c. 225), mburu e kaalis pucfcfii seertude e nyaamdu.25 Nde nyaamdu nduu woppitaa, helmere buu6ol mburu e 6amtaare Joomiraacfo lomtinaama e helmere grec Eucharistie.30 Irenaeus (130) ina hollita dum "030 "sadaka." Tabal hirsirde do mburu e koppi ndarnaa, ari yiyeede ko nokku do 6icfcfo 6aleejo oo 6eydotoo.32 Hiirde ndee nattii wonde kewu renndo. Ko buri heewde ko njubbudi almaami ndi fotnoo ndaarde e wodfude. E nder teeminannde nayabere e joyabere fof, ina woodi beydagol teskuyaaji e kulol.33 (pg. 194) .

E jande transubstantiation, leñol Alla badtiima gede dee e jikku kulol. Be njidaa hay badtaade be.43 Nde konngol Ukaristi ngol haali e juude almuudo oo ina sikkaa ko mburu oo wonti Alla44 [e goonga wonti kosam e yiyam (rd)]. (pg. 195) E nder Alkawal Kesal ngal e hoore mum, alaa ko holliti wonde ko cfum teddungal walla ko gollal keeringal wonande kala nedfo ardaade dental dewal e nder 6amtaare Joomiraacfo.52 (pg. 197) .

Jande Kerecee'en

E nder hakkillaaji ko buri heewde e Kerecee'en, jande toownde ina addana nedfo waawde wafde golle Joomiraawo. So wonaa tawa Kerecee'en kebii jande mum to dudal jaabi haadtirde walla seminaar, o yi'etee ko no "para" jaagorde, golloowo fenaande Kerecee'en. Hono oo necfcfo waawaa waajaade, jannginginde, lootde walla 6eydude 6amtaare Joomiraacfo nde tawnoo o janggaaka no haanirta nii ngam wafde hono cfee gecfe ...wonaa noon? (hello 199 haa 200)

Janngingol Kerecee'en nder teeminannde arandeere ko juude, naa janngirde. Ko haala jannjugol, wonaa jande hakkille. Nde fawii ko e ruuhu, wonaa lobe yeeso woni:

Be njanngi janngirde mawde de be nguurdi e nguurndam renndo e fedde Kerecee'en e les njiimaandi golloowo mawdo, mo anndaa golle mum.

Ko cfuum wacfi, mbaydi 6urndi moyyude ngam he6de kala Kerecee'en ina woodi tawo. Ina adii seminaaji e seminaaji ñalnde aset, maa dum bur dum en fof. Be njanngi e nder lowre nguurndam, e nder ngonka hakkille, nguurndam, gollal e gollal.2 (pg. 200)

Jannde diine ina wadi daade nay: (hello 201-206)

- a. Episkopaal - Diineeji e jamaanu patristeeji (teeminande tatabere haa joyabere) ko episkopaal sabu diineeji mawdi e oon sahaa ko bismaango.6
- b. Monastic - Daawe monastic jannde diine ina jokkondiri e nguurndam ascetic e mistik. Ko monk en hodbe e renndooji monk en njannginta dum e sahaa gooto baabiraabe eklesiyaaji Fudnaange mbadti buubde e miijo Platon. Yeru, Justin Martyr ina sikki wonde filosofi ko peeñgol Alla e leyyi godfi.10
- c. Scholastique - Daawe tata6e jaqde diine ina njogii ko heewi e pinal dudal jaa6i-haa6tirde.33 Abelard (1079-1142) huutoriima miijo Aristote ngam feeñinde goonga.34 Martin Luther (1483-1546) wiyi "Hol ko woni duze jaa6i-haa6tirde ko wonaa nokkuuji e nder teddeendi sukaa6e Gerek en."7
- d. Seminariyanke - Diineeji seminaar en mawni ko e diineeji janngirde janngeteedi e nder du6e jaabi-haadtirde de tuugnii ko e njubbudi filosofi Aristote.39 Ina gasa tawa ko Aquinas buri waawde jogaade batte. Teskorde makko mawnde ko wonde Alla ina anndaa e hakkille aadee kadi o 6uri hakkille ko 6ernde woni tergal ngam yettaade goonga.41

Hakkille e hakkille ina mbaawi addande en anndude Alla, ina mballa en humpitaade ko ngannduden. Kono ede ñakkiraa e rokkude en wahyu ruuhu. Hakkille wonaa damal ngam anndude Joomiraacfo no feewi. Wonaa kadi miijooji.43 Hakkille toowcfo doole e karallaagal miijaade 6uu6ol, 6uu6nataa wor6e e rew6e ruuhuuji. Blasie Pascal (1623-1662) meedii wiyde "Ko bernde anndita Alla, wonaa daliilu."45 (p. 206) [Neddo ina foti jogaade jokkondire tiidde e Alla. (da)]

Filosoof en Giriik en biyeteebe Plato e Socrates njannginii wonde ganndal ko moyyere. Moyyere fawii ko e keewal ganndal neddo. Ndeen noon, jannginge ganndal ko jannginge moyyere.99 Ko doo woni dadol e mbaydi jannde hannde. Nde mahii ko e miijo Platon wonde ganndal ina foti e jikkuuji nehdi. [Gnostik (rd)].

Janngingol diineeji hannde ko jannde mbayliigu (data-transfer). Ina ummoo e kaayitaaji haa e kaayitaaji. E nder golle dee, diine men ina famdi do hebata les daande. So almuudo parrondirii no feewi miijooji porfeseer mum, o rokkete dipolom. Ko zuum wazi, fenaande ndee ko wonde dipolomaaji ina mbaawi wonde e oon sahaa36 hay so tawii o alaa ko o jogii so wonaa humpito juutngo e nder 6ernde nguurndam. Ina gasa tawa cafeelee burde bonde e seminaar e kolees Biibal ko wonde ebe njubbina njubbudi ndi aadee yetti, ndi diineeji nguurdi, foofi, njogii ngonka mum en.109 (pg. 216-218) .

Wadde badtaade Alkawal Kesal

Eklesiya ina jogii semmbe e pinal mum, ina wayi no anndaa batte mum bonde. Sabu heblo makko e janje makko, eden keewi jabde ko woni e ngonka pastoor walla waajotoodo ko woni e deftere.

Ko cfuum wacfi, en 6eydaani 6eydude heen miijo wonde ina haani njahden e deftere nde ngam etaade anndude ko woni goonga e haalaaji makko sabu ko cfuum "mi nanii sahaa kala". So en mbaadii janje, eden keewi huutoraade "laabi binndol seedeeji", ko dum woni ko ummorii e kitaale 1590. Fedde worbe wiyeteende Protestant scholastics yettii janngirde Reformers en, be njubbini ndeen fawaade e kuule logic Aristote.² Be mbiyatnoo ko wonaa tan binndol ngol woni konngol Alla, kono kala feccere e maggol ko konngol Alla e nder mum - tawa ko e nder ngonka mum. (hello 222 haa 223)

Tatabe dafi nder Alkawal Kesal don nder bataakeji Pol. E fudfoode teeminande difmere nde de kawraa e deftere nde de njubbinaa e doggol burngol juutde haa burngol juutde. Ndeen nde min kawri Alkawal Kesal, Linjiila e Kuude Nelaabe ndarnaama yeeso bataakeji Pol e Feññinaande haa timmoode. (cf. 226) E hitaande 1227, jannginoowo gooto to duɗal jaabi haadtirde Pari fecci defte Biibal dee e tonngoode. Ko e hitaande 1551 tan konngudi dii limtaa.¹¹ (hello 228-229)

Kerecee'en jannginaama no badtorii Biibal ngal fuu nder gootel nder laabi joweedifi ngam yi'ugo aayeeji di:

- a. ina buubna on.
- b. haalan ma ko Alla fodani ma mbele ada waawa jabde dum e goondinal duum noon, farlinde Alla wadde ko njiddaa.
- c. haalan maa ko Alla yamiri ma wadde.
- d. Jabde ada waawi quote ngam hulbinde seydane e hakkille mum walla habaade dum e waktu jarribo.
- e. hollirde janje maa keeriinde mbele ada waawa slice e dice sparring partner maa tiyoloji.
- f. jogaade walla feewnude wodbe.
- g. "waaju" no moyyi e wadde "waaju" moyyo.
- h. feeñata nde buubnata ranndo.

Deedoo laabi ndokkaani fartaŋge anndude ko woni e nder binndol ngol, e waawde anndude konngol ngol binndol ngol yidi yettinde. Konngol ngol ina teskaa haa burti, so neddo alaa heen, ina waawi yettude ciimtol luurondirngol ngol o yidnoo. (hello 230)

lisaa, Rewolisiyon

Kerecee'en arande'en don mari haaje Almasiihu masin. lisaa-al-Masiihu ko pulse beat mabbe. Ko kanko woni nguurndam mabbe, fooftere mabbe, e tobbere mabbe cakkitiinde. Ko kanko

woni gedel dewal mabbe, ko kanko woni tiitoonde jimdi mabbe, e loowdi yeewtere mabbe e kelme mabbe. Be mbadti Joomiraawo lisaa-al-Masiihu hakkundeere e toownde e nder gedde kala.6 (pg. 247-249)

- Ekklessiya Alkawal Kesal
  - a. Alaa njubudi [liturgie (rd)] dewal tabitndi.
  - b. Moofti e batuuji udditiidi tawtooreede.
  - c. Had hay gooto ko yeewoowo [so wonaa ina waawi wonde hobbe (rd)].
- Faandaare moobondiral mabbe ko :
  - a. Koolondiral hakkunde yimbe. [hirjinde goondinal e Almasiihu. (da)]
  - b. Ngam hollirde Joomiraacfo e kala golle banndu mum.
  - c. Wonaa "kuugal" diina.
  - d. Weeyo ndimaagu, yoyre e weltaare.
  - e. Wonaa wonde platform ngam kala gollal keeringal.
- Ekklessiya Alkawal Kesal wuuri bana ummaatoore yeeso e yeeso.
- Kerecee'en ngoni diina arandeejo, tan woni diina mo aduna o meedi annude, mo alaa ko woni e mum so wonaa diineeji, diineeji e mahdiiji ceniidi. Duubi 300 arandeeji di ekklessiya man woni, Masiihinjo'en don kawta nder cuudi. E sahaaji teentufi ebe kuutoroo sahaa e sahaa fof nokku burdo mawnude (hono Portal Suleymaani).
- Eklesiya oo alaa diine.
- Feere yettugol eklesiya fawii ko e juude dental ngal fof.
- Ko organik wonnoo wonaa njubudi. Be weldaaka e wadde yimbe e nder birooji, e sosde porogaraamuuji, e mahde laabi, e yellitde njubudi laamu dow-dowre walla njubudi cadeele. Eklesiya ko tagoore wuurnde, foofnde.
- Sappobal wadaaka kono be ndokki ko foti no mbaawka mabbe ngam wallude miskineebe mabbe e liggotoobe eklesiya.
- Lootgol ko wirneede e nder ndiyam (immersion) ko wadata doon e doon caggal maayde neddo e bakkaat. [Piyeer wi'i nder 1 Piyeer 3:21 "Baptisma don hisna on jonta - naa ittugo mbuudu nder banndu, ammaa yamol Allah ngam bernde laabnde - bee ummitineeki Yeesu Almasiihu." (da)]
- Be mbadaani mahaade.
- Janngirde wonnoo ko e golle dee ko Kerecee'en mawbe. [Nulaabe, annabo'en, linjiila'en e pastor'en e jannginoobe. (Efesu'en 4:11) [Laaru janngirde BibleWay Maccube Almasiihu].
- Be peccaaka e diineeji. Fof wonnoo ko e Almasiihu e maayde e bakkaat, e wirneede e nder ndiyam, e ummital Alla e nder tagoore ruuhuyankoore keso nguurndam, e wadde e nder banndu Almasiihu. [Yeew jannde BibleWay Dental e nder Almasiihu].

Kabaaru e wasiyaaji

Winndoobe Kerecee'en arande'en, be keewi noddireego "baabaaji ekklessiya", be winndoobe e winndoobe limtaade limtaade kuutorteede nder deftere nde'e don limta bana winndoobe Alkawal Kesal. Won e miijooji binndoobe e won e gedde ina keewi luurondirde e firooji binndoobe wodbe e yonta gooto, tee ina keewi jogaade ko ina yahdi e binndi dii. E goonga, won winndoobe mbiyatnoo won e janndeeji e goongdingol ko fenaande. Duum wi'i, binndi mabbe

don hokka bayaanuujii nafooji dow kuudde nder yoga e ekklessiyaaji nder teemerre sedda arandeere nden boo no be wodditiri nulaabe ben no be don mari bawde janngirde e kuude majjere.

Heewbe, so wonaa ko buri heewde, e tuumeede Kerecee'en Pagan? ina waawi feeñde ina selli e neddo. Kono, hade majji jabeede ko goonga, alaa e sago di hoolkissaa e haalaaji ummoraade e Biibal yettaadi e nder konngol.

1. Caggal jannugol gootol kala haala walla sardiiji gondi doo dii ina poti janngeede e nder janndeejii tokoosi do kala tawtoraado waawi naamnaade walla luulindaade ciimtol wofbe. So tawii fedde ndee jabii wonde haala walla ñaawoore ina selli, ndeen widto ngoo ina foti yaajneede e pelle burde mawnude ngam beydude naamne e cadeele. Duum ina foti rokkude faamde burnde laabtude e laabtude kadi ina wallita e ittude mbaadi doole mbayliigu e dow banndiraabe be nganndaa.

2. Ko adii nde lomtotoo kala gollal ngal limtaaka ina luurdi e binndol, ina foti wadeede e sahaa todfaado, tawa kadi ina foti wadde feere ngam safrude luural hakkunde luural, miijooji walla luural. Kala banndiraawo Kerecee'en ina foti hebde fartañe janngude, naamnaade walla hay daranaade kala ko ina wona walla kala ko ina wona ciimtol e nder nokkuuji gidli. Ndeen noon ina foti huutoreede seeda seeda so tawii ciimtol ngol hollitaama ina selli.

3. Waylooji dii fotaani wadeede ngam waylude tan.

E nder widto sakkitiingo ngoo, fedde Barna yaltinii Who is Active in Group Expressions of Faith nde be yeewtindii sifaaji Ameriknaabe tawtoraabe e goonjinal mum en. Jannde ndee ina rokka deedoo gedde :

1. 53% e yahoobe ekkol ko rewbe [50,7% e yimbe Amerik].
2. 56% e tawtoraabe eklesiyaaaji galleeji ko worbe.
3. 67% e yahoobe eklesiya ko dewbo.
4. 50% e yahoobe eklesiyaaaji galleeji ko worbe noon 50% ko rewbe.
5. 56% e yahoobe ekkol ina njogii duubi 45 walla ko buri dum (yimbe leydi ndii ko 52%) ; 44% ko 18 haa 44.
6. Duubi hakkundeeji nder ekklessiyaaji saare don mari duubi 56 nden be buri famdugo nder saro'en sukaabe pamarbe.
7. Fudnaange-rewo ina gasa tawa ina ngolloo e pelle tokoose.
8. Hirnaange buri heewde gedal e tawtooreede eklesiyaaaji galleeji.
9. Hodbe fudnaange buri famdude e jogaade tawtoraabe eklesiyaaaji galleeji kono ko 1/2 e tawtoraabe fedde tokosere.
10. Ko 6% tan e katolik en njahata e ekkolaaji galleeji.
11. Ko protestant en linjiila en buri heewde tawtooreede.
12. 26 haa 30% e baleebe bee ko tawtoraabe e pelle tokoose e ekkolaaji galleeji (hakkunde baleebe ngenndi ndii ko 13%).

13. 67% nder yahoobe ekklessiya don jangga Bibel haa yaasi "kuude ekklessiya."
14. 84% nder nastube ekklessiya saare don jangga Bibel haa yaasi "kuude ekklessiya."
15. E nder ekklesiyaaaji burdi hoydude, ekklesiyaaaji cuudi e tawtoraabe pelle tokoose buri waawde huutoraade e jannigude/jannigude Biibal e dabbe:
  - a. Anndinde gonndigal Almasiihu e konngol mum.
  - b. Yellitde jorkondiral cellungal gidli hakkunde mon
  - c. Yah nder duniyaaru, mbaɗon almuɓbe ngam moyyere maɓbe e teddungal Allah

Kuutoragol Eklesiya Koolaado

E nder golle ekklesiyaaaji simple e galle fof ina woodi walla ina foti wonde ngoyaaaji

- a. heddaade e jannigol Almasiihu e nulaabe.
- b. fusde walla jorkude ekklesiyaaaji jubɓule aadaaji
  1. Maa dum hirjin yimbe yaltude eklesiya gaadanteejo.
  2. Seminaaji keewɗi e Kolleeji Biibal ina udditee.
  3. Sanctuaires men ina poti jogaade coktirgal.
  4. Pastooruuji keewɗi maa ndartinee.
  5. Kultu, bidsee e tooñanngeeji njiylotaako.
  6. Ardorde maa majju.
  7. Miijooji luurondirdi maa ummo.
  8. Ardiibe layyaaaji ngalaa hakke e toppitaade wodɓe.
  9. Ardiibe karismatik ina njiimi batuuji.
  10. Hakindo ekklesiyaaaji saare ko lebbi 6 ngam non no diina Masiihin'ko'en nguurdada.
  11. Be ngonaa eklesiyaaaji e hobbe bee mbaawataa hebde eklesiya oo nde tawnoo alaa limto deftere telefon.
  12. Be coodi haa pinal ngal sali "Yahugo haa Ekklessiya."
  13. Be ndarni dewal nedɗo e nedɗo gooto.
  14. Be retrenched e aduna keeriido iimanaagal.
  15. Ortodoksi jogoraani jogaade
  16. Diineeji laddeji maa mbaɗtu heewde.
  17. Waajuuji e jannigirde Bibel gonɗe e laawol majjata ko dum addanta goonɗinbe be njanggaani. wikipedia.org/wiki/eklesiya_koolaado

Hol to Waaju Kerecee'en ummorii?

En ngartii e gootal e golle eklesiya burde laabtude e kala golle: waaju. Ittu waaju e njuɓɓudi dewal Protestan en wonta e nder feccere mawnde songfest. Ittude waaju e tawtooreede juulde subaka Alet ina foti ustaade.

Waaju oo woni ko e liturgie Protestan en. Duubi teemedde joyi, nde golliima no waktuuji nii. Kala subaka Alet, pastoor oo ina ummoo e minbar mum, ina wada konngol teskinngol e jamaanu nguu, ngu 6uu6ol mum ina 6uu6too.

So cakkital woni waaju oo wonde ko kañum woni sabaabu Kerecee'en heewbe ina njaha ekklesiya. E goonga, gollal ngal fof ina heewi ñaaweede e sifaa waaju oo. Naamndo neddo no ekklesiya woniri ñalnde alet bennudo oo, ada waawi hebde sifaa konngol ngol. E rabbiidinaade, hakkille Kerecee'en hannde oo ina heewi nanndinde waaju oo e dewal subaka Alet. Kono dum haadaani doon.

Ittude waaju oo, a ittii 6uu6ol 6urngol teegtude e 6uu6ol ruuhuyankeeewol wonande googcfi6e 6e limotaako (ko noon miijotoo). Kono ko haawnii heen koo, ko waaju hannde oo alaa ko woni e Binndi dii. Kono, nde yettaa ko e pinal heeferbe, nde ñamlaa, nde yettaa e nder diine kerecee en. Kono ina woodi ko buri dum.

Waaju oo ina usta tigi rigi faandaare nde YAHUAH wadi moobondiral ngal. Kadi ina famdi no feewi ko dum jogori wadde e mawnugol goongawol e nder ruuhu.

Waaju E Bibel

Sikke alaa, neddo jannugudo tonngoode seeda bennude dee maa jaabto: "Yimbe ina waajoo fof e nder deftere nde. Ko goonga, waaju oo ko binndi!" Ko goonga, Binndi dii ina mbinnda worbe e rewbe ina waajoo. Kono tan, ina woodi aduna ceertudo hakkunde waaju e janningol ngol Ruuhu sifotoo e nder Binndi dii e waaju hannde oo. Ndee feere noon ina heewi ko yejjittee sabu en ndartinaama e nder anniyaaji men ngam jannugude golle men hannde dee e nder Binndi dii. So duum bennii, en njuumtii e jabbaade pulpiteerism hannde oo ko biblique. Njokken heen seeda. Waaju Kerecee'en hannde ina jogii deedoo sifaaji:

- Ko huunde nde wadata sahaa kala-ina yettinee e nuundal gila e minbar ko famdi fof laawol gootol e nder yontere.
- Ko neddo gooto tan rokkata dum-ko buri heewde ko pastoor walla haaloowo kodo toddaado.
- Nde yettinaama e jamaanu passif-essentiellement ko monologue. Ko sifaa haala ndema-jogaade mabaydi keeriindi. Ina heewi wonde heen naatgol, tobbe tati haa joy, e joofnirde.

Seerndu dum e sifaa waaju mo Biibal ngal haali. E nder Tanach (Alkuraan), worbe YAHUAH ina waajoo ina njanngina. Kono haala mabbe kartaaki e waaju hannde oo. Ko deedoo sifaaji waaju e janninginde Tanach:

- Tawtoreede jamaanu nguu e tiidnaare ina heewnoo.

- Annabaabe e almuɓbe ina kaala e nder mbaydi teskinndi e nder teddeendi jooni, wonaa e binndol set.
- Alaa ko holliti wonde annabaabe Tanach walla almuɓbe ina ndokka leñol YAHUAH konngudi keewdi. E nder duum, sifaa waaju Tanach ko buubɗo, buubɗo, udditiido ngam tawtoreede hedtiibe.

Ngaree jooni e Alkawal kesal (Alkawal Kesal). Jaagordo Yahushua waajaaki waaju keeriido e jamaanu gooto. Waaju makko e jannginde makko ina wadi sifaaji keewdi ceertudi. Kadi O yettinii nelaabe makko e yimbe heewbe ceertube. (Ko goonga, ko buri heewde e janngingol makko o waɗti dum ko e almuɓbe makko. Kono tan, nelaabe be o addi e mabbe bee ko 6e 6eydii e 6ernde makko, ko 6uri heewde e 6ernde makko.)

E nder oon sifaa, waaju nulaabe winndaa e nder Kuude Nelaabe ina joginoo deefoo sifaaji:

- Ko dum huunde buubnde.
- Nde yettinaama e sahaaji teentudi ngam habaade cadeele keertiide.
- Ko dum ekstemporan, alaa ko woni e mum so wonaa mbaydi njimri.
- Ko buri heewde ko kaaldigal (maanaa ko ngal hawri e miijooji e tayondiral ummoraade e hedotoobe) wonaa monologique (haala laawol gootol).

Ko noon kadi, bataakeji Alkawal kesal (Alkawal Kesal) ina kollita wonde gollal konngol YAHUAH ummorii ko e dental ngal fof e nder moobondiral mum en." Gila e Roomnaabe 12:6-8, 15:14, 1 Korintiyankooɓe 14:26, e Koloosinaabe yeew sin e wasiyaaji ngal gollal "kala tergal" kadi ko yeewtere (1 Korintiyankooɓe 14:29) e maandeeji tayondirdi (1 Korintiyankooɓe 14:30 Ko noon kadi, wasiyaaji mawbe nokku oo ngonnoo ko no woorunoo.

E rabbidinaade, waaju hannde oo, badaado ngam ñaamde Kerecee'en, ko janando e Tanakh (Alkuraan) e Alkawal kesal (Alkuraan keso). Alaa ko woni e Binndi kollitooji woodde maggal e nder moobondiral Almasiihu gadanal."

Sifaa teskindo e mo wonaa teskindo e konngudi nulaabe jowitiidi e Kuude Nelaabe ina feeñi so en yeewtindiima dum no feewi. Yeew yeru Kuude Nelaabe 2:14-35, 7:1-53, 17:22-34.

Fudfoode Kerecee'en winnditaande arandeere ngam waajugo wakkati fuu tawaama nder ragare teeminande didabre. Clement mo Alexandrie ina woytoo wonde waajuuji dii mbadaani ko famdi fof ngam waylude Kerecee'en.

Kono hay so tawii ko ñakkeende nde anndaa, waaju oo wonti ko gollal teskinngal e nder goonɗinbe e teeminande nayabere.

Dum ina adda naamnal buubngal. So tawii Kerecee'en teeminande adande ndee teskaaka e waaju mum en, hol to Kerecee'en caggal nulaabe yetti dum? Jaabawol ngol ina haala: Waaju Kerecee'en 6amtaama e poolgu heefer6e pinal Gerek en!

Ngam hebde hoore waaju oo, alaa e sago ngarten e teeminande joyabere ko adii jibineede lisaa e fedde jannginoobe njirlotoonde wiyeteende sofist en. Sofist en ina njejaa e sincude rhetoric (naalankaagal haalde ko ina muñana). Be kebi almubbe, be dabbi yobde ngam yettinde konngudi mabbe.

Sofist en ko anndube jeewte. Be ngonnoo ko jaagorgal huutoraade eeraango bernde, mbaydi balli, e demngal yoyngal ngam "yeeyde" hujjaaji mabbe. E nder jamaanu, sifaa, mbaadi, e karallaagal haaldude softist en bee, buri teenjude e laabal mum en. Duum jibini dental worbe wonbe jaagorgal konngudi laabdi, "remde style ngam style's sake." Goongaaji di be kaajotoo dii ko di njiyataa, wonaa goongaaji di be kuutortoo e nguurndam mabbe. Be ngonnoo ko anndube e yeñtinde mbaadi wonaa huunde.

Sofist en ina nganndira koye mum en e comci keertiidi di be boornotonoo. Won heen ina njoginoo hodorde joodnde do be mbadata waajuuji keewdi e jamaanu gooto. Wodbe njahi ngam wadde konngudi mum en polis. (Be mbaadi kaalis keewdo nde be mbaadi dum).

Waaju Kerecee'en arandeere winndaande ina tawee e ko wiyetee bataake didmo mo Clement winndi hakkunde hitaande 100 e hitaande 150 caggal lisaa.

En kebat konngudi men softugol e softugol e softube. Sofistiri ina firta miijo keeriido e fenaande (bogos) kuutorteedo ngam waawde muñde (Soccio, Archetypes de la sagement, 57). Gerek en ina mawnina sifaa e mbaadi haaloowo oo e dow laabal ko woni e waaju makko. Nii woni, haaloowo moyyo ina waawi huutoraade waaju mum ngam ustude hedotoobe mum bee, yoo ngoongdin ko o anndi ko fenaande. E hakkille Gerek en, dañde hujja ko moyyere burnde diisnondirde e goonga. Ko heddii koo, huunde e softinaare meedaa yaltude e fedde Kerecee'en.

Heen sahaaji, haaloowo Gerek ina naata e yeewtere mum "ina boornii comci mum minbar." Oon ne ina yetta pade dee haa o daña jappeere makko professionnel ngam joodaade hade makko addude waaju makko.

Ngam wadde tobbe makko, o yettatno aayeeji Homer. (Won e haaloobe ina njannga Homer no feewi haa mbaawa ruttaade e makko e bernde.) Ko noon ne kadi, sofist oo ina heewi yattaade hedotoobe makko bee, ina njuppa juude mum en e nder haala makko. So tawii haala makko jabbaama no feewi, won heen mbiyatnoo ko waaju makko "inspired".

Sofist en ko worbe burbe teskinde e jamaanu mum en. Won heen hay nguurdi ko e njobdi laamu. Wodbe ina njoginoo nate jamaanu ngam teddinde dum en. Ko ina wona teeminande caggal duum, filosof Giriik biyeteedo Aristote (384-322 ko adii jibineede lisaa) rokki yeewtere tobbe tati dee. Aristote wiya « denndaangal ina poti jogaade fuddoode, hakkundeere e joofnirde ».

E nder yontaaji, haaloobe Giriik en kuutoriima doosde tati Aristote e nder haalaaji mum en. Gerek en ina njara e haala.' Nii woni, sofist en mbaadi no moyyi. Nde Roomnaabe kebti leydi Geres, kambe ne be ngoni ko e yattaade haala. Dum noon, pinal Gerek en e Roomnaabe yellitii njiimaandi ndi heewaani, so nande neddo ina wada konngol laabtungol. Duum noon ko huunde nde alaa do haadi, haa "sermonette" ummoraade e filosof ganndo caggal nde ñaami, ko huunde nde neddo wadata e sahaa kala.

Gerek en e Roomnaabe booybe ina njiyri haala ina jeyaa e fannuujii naalankaagal burdi mawnude. E fawaade e duum, haaloobe e nder laamu Room ina njetta no feewi darnde teskinnde nde Ameriknaabe ndokki hoodereji sinemaa e atletee en karallaagal. Ko kambe ngonnoo koode jalbooje e yonta mabbe. Haaloobe ina mbaawi addude jamaanu e nder majjere tan ko e karallaagal mum en haalde doole. Jannginoobe rhetoric, ganndal ardiingal jamaanu, ngonnoo ko manngu kala wuro mawngo." Haaloobe be be peewni bee ndokkaama darnde mawnde. E rabbidinaade, Gerek en e Roomnaabe ina njidi waaju heeferbe-hono no Kerecee'en heewbe hannde bee njidiri waaju "Kerecee'en".

Argol Maande Godnde Pollunde

Hedde teeminande tatabere, buubri sosaa nde gollal hakkunde yimbe majji e banndu Almasiihu." E oon sahaa, cakkitiido e golloobe Kerecee'en yahoobe bee, be kaaldi e teddeendi annabaagal e hoolaare mum en, acci kelle daartol eklesiya. Ngam hebbinde njakkeende mabbe, diineeji dii puɗɗii yaltude. Open meeting gather be more, and meeting out be more liturgical "jodnde moobondiral" ina wayloo wonta "sarwiis."

Nde njubbudi laamu fuddii yellitaade, miijo "annduɗo diine" feeñi. E nder deen waylooji, Kerecee'en golloobe bee ina njoginoo cadeele ngam naatde e ndee doo mbaydi eklesiyaaaji yellitoori.' Alaa do be kuutortoo dokke mabbe. E teeminande nayabere, eklesiya oo wonti njubbudi timmuni.

No dum woniri nii, haaloobe e filosof en heewbe e heeferbe ina ngondi e Kerecee'en. Ko dum wadi miijooji filosof pagan en mbaadi laawol mum en e nder renndo Kerecee'en tawa be nganndaa. Heewbe e beedoo worbe ngonti diineeji e ardiibe eklesiya Kerecee'en gadano. Be nganndiraa ko "baabaaji eklesiya", won heen binndi mabbe ina ngondi e men haa jooni.

Nii woni, miijo pagan'en haaloowo ganndo janngudo, baawdo wadde konngudi ngam yobde, naatii e yiyam Kerecee'en. Tesko-den wonde miijo "karallo janngingol yobaango" ummori ko e demngal Geres, wonaa e demngal Ebere. Ko aada jannginoobe e demngal Ebere yettude njulaagu ngam waasde yobde njobdi ngam jannginde dum en.

Ko heddii e daartol ngol ko wonde beedoo haaloobe booybe (jooni ko Kerecee'en) puɗɗii huutoraade karallaagal mum en haaloobe Gerek en e Roomnaabe ngam wadde golle Kerecee'en. Be njoodtotoo ko e jappeere mabbe laawfunde, be ciftora binndol ceningol ngol,

hono no sofist oo rokkirta eksegesis binndol ceningol badiido Homer ngol. So a renndinii waaju heeferbe e teeminande tatabere e waaju mo gooto e baabiraabe eklesiya rokki, ada tawa mbaydi ndii e konngudi dii fof ina nanndi no feewi.

So, mbaadi jokkondiral kesiri ina jibina e nder ekkol kerecee en-mbaadi teenntinndi haala polis, grammar softudo, haala pufi, e monologue. Ko style badaado ngam weltinde e hollirde karallaagal haaloowo oo e haala. Ko haala Gerek en e Room en. Kadi ko heblaabe e maggal tan njabata haalde e batu nguu ! (Mbele huunde e cfuum ina nanndi e ko anndaa?) Ganndo gooto wiyi cfum nii: "Bayyinaango adanngo ngo konngol Kerecee'en ngol wonnoo ko yeewtere laabi cficfi ... kono nde duze burcfe teegtude e aduna hirnaange beydi konngol Kerecee'en ngol, 6e mbacfi waaju Kerecee'en ko huunde seertunde no feewi. Oratory tended to take place of the great con kewu kaawningol Yahushua Moshiach Kadi kaaldigal hakkunde haaloowo e nanoowo fadi haa wonti monologue.

E konngol gootol, waaju Gerek en e Room en lomtii annabaaku, renndinde ko udditii, e janningol ngol Ruuhu yetti. Waaju oo wonti martaba elitist wonande ardiibe eklesiya, haa teennti e bismaango. Hono beedoo yimbe ina poti janngeede e nder duze jaabi haadtirde ngam janngude no haaldirta. So tawii ndee janje alaa, Kerecee'en njabataa haaldude e leñol Alla. Gila e teeminande tatabere, Kerecee'en ina noddira waajuuji mum en homilies, ko dum woni helmere nde haaloobe Gerek en kuutortoo ngam haalde. Hannde, neddo ina waawi yettude janje seminaar ina wiyee homiletics ngam janngude no waajotoo. Homiletik ina hiisee wonde « ganndal, kuutortoongal kuule mbaylaandi, jahdude e leydi Geres e Rome ».

Wadde, hay homilies (waajuuji) walla homiletics (naalankaagal waaju) ngalaa iwidi Kerecee'en. De nguujaa ko e juude heeferbe. Wendu wodndu pollundu wadi naatgol mum e nder diine kerecee en, buubni ndiyam mum. Kadi ndeen weendu ina buubtoo hannde no feewi no buubnoo e teeminande nayabere nii.

Kirisostom E Ogustin

John Chrysostom ina jeyaa e haaloobe Kerecee'en burbe mawnude e jamaanu mum. (Krisostom firti ko « hunduko kanje ».) Konstantinopol meedaa nande « waajuuji baawdi, laabtudi, laabtudi » hono di Kirisostom waajotoo dii. Waaju Kirisotom ina tiidi haa yimbe ina njubbina sahaa e sahaa fof laawol mum en feewde yeeso ngam burde nande mo.

E nder nafaore makko, o rokkaama dokkal haaloowo gab, Chrysostom janngi no haaldirta e les njiimaandi softist mawdo teeminande nayabere, hono Libanius. E nder leeso makko maayde, Libanius (jannginoowo pagan Chrysostom) wiyi wonde ko kanko wonata lomto makko burdo fotde « so tawiino Kerecee'en nguujaaani mo » (Hatch, Influence des idées et des usages grecques, 109).

Haalaaji makko ina keewi doole haa waajuuji makko ina keewi tayde e alkule jamaanu. Chrysostom meedii wadde waaju ina ñiña alkule ðe ina poti e nder galle Alla. Kono jamaanu nguu ina yidi waaju oo no feewi, haa caggal nde o gayni waaju, be mbeltii no feewi. Ndee daartol ina hollita doole ðe njiyataa e haalaaji Gerek en.

En mbaawi yettude Chrysostom e Augustine (354-430), gonnoofo jannginoowo haala, ngam wadde haala minbar e nder diine Kerecee'en." E nder Chrysostom, waaju Gerek en yettiima ðo haadi wonde "waajoowo ina foti juutde balde e waajuuji mum ngam hebde doole haala."

E nder Augustin, waaju latin oo yettiima ðo haadi. Nokku waajuuji Latin buri lesdude e no Grek nii. Nde tiidnii ko e "neddo ordinateer", nde tiindii ko e tobbere moraal burnde hoybude. Zwingli hoosi John Chrysostom bana misaalu maako nder waajaago, Luther hoosi Augustin bana misaalu maako." Paandaale Latin e Gerek fuu don mari limgal firo aaye-e-aayaare bee nanta firo firo. Ko non fuu, Chrysostom e Augustin don dari nder lenyol sofiste'en Giriik'en. Be hokki en limngal limngal Kirista'en nder limngal Biblique loowdi, amma Grek nder style."

No Waajuuji Bonnirta Eklesiya

Hay so tawii ina teddiniree e nder teemedde joy, waaju nguu ina wadi batte bonde e ekkol e nder laabi keewdi.

Arandere,waaju oo ina wada waajotoodo oo virtuoso e nder moobondiral eklesiya ngal. Ko dum wadi, tawtoorede jamaanu ina haðee so ina moyyi, ina haðee so ina boni. Waaju oo ina wayla ekkol ngol e nokku waaju. Jama'aare nde'e don yabboo haa wonta fedde yi'oobe muumbe, be ndaara fijirde. Alaa ðo tayata walla naamndaade waajotoodo oo nde o wadata konngol makko. Waaju oo ina buubna, ina kabba golle banndu Almasiihu. Nde don semmbidina limanku don hokka limngal pulpiteers ngam be laama moobgal ekklessiya asaweere baawo asaweere.

Didabre, waaju oo ina heewi dartinde mawnugol ruuhu. Sabu ko huunde wootere, ina hirjina passif. Waaju oo ina hada ekkol ngol golloraade no yidiraa nii. Ina suftoo ministeer hakkunde yimbe. Ina muumta tawtoorede udditiinde. Duum addanta mawnugol ruuhuyankeewol yimbe YAHUAH yettude diyee nofru godde.

Ko be Kerecee'en, doole be kuuwa to be don mari haaje mawnugo (laaru Marku 4:24-25 e Ibrani'en 10:24-25). Hay gooto mawnataa e hedtaade passif yontere e yontere. E goonga, ina jeyaa e ko woni faandaare janngingol Alkawal Kesal, hebde kala tergal golloraade (Efesu'en4:11-16). Ko ngam hirjinde terde ðee ngam udditde hunduko mum en e nder batu nguu (1 Korintu'en 12-14).

Waaju aadaaji ina hada ngool laawol tigi.

Tatabre,waaju oo ina reeni hakkille diineeji di ngonaa deftere. Ina addana dum fawaade e diineeji burtudi e pathogenic. Waaju oo ina wada waajotoodo oo karallo diine - ko kanko tan jogii ko foti haalde. Heddiibe bee fof ina mbafee no goonjinbe didabere nii - pew warmer silki. (So tawii noon dum meedaa haaleede, ko goonga mo haalaaka)"

Hol no pastoor waawirta janngude e terde banndu Almasiihu keddiide dee so de muumdinaama? Hol no eklesiya waawirta janngude e pastoor nde terde mum mbaawaa naamnaade mo e nder yeewtere makko? Hol no banndiraa6e njanngondirta so tawii 6e kacfaama haalde e nder batuuji?

Waaju oo ina wada "eklesiya" ko woddi e ko aldaa e neddo." Ina hada pastoor hebde nguura ruuhyankeewo e eklesiya. Kadi ina hada eklesiya hebde nguura ruuhyankeewo e hakkunde mum. Ngam deefoo dalillaaji, waaju ina jeyaa e burde mawnude e laawol-baawoore feewde e almuudo golloowo!

Nayabo,wonaa kabirde seniibe, waaju oo de-skills be. Ko huunde nde alaa ko woni e mum so wonaa no jaagorde dee ndartorii e dow "hebde seniibe ngam golle kuugal", goonga oo ko waaju hannde oo waajotoo kala yontere ina jogii baawde seeda ngam hebtude yimbe YAHUAH ngam gollal e gollal ruuhu.

Kono ko heddi koo, ko heewi e yimve YAHUAH ina njidi nande waajooji no waajotoobe heewbe njidiri waajaade di nii.

Ko feewti heen, janngingol no Alkawal Kesal wayi nii, ina foti wallitde dental ngal mbele ngal waawa golloraade tawa diineyanke alaa heen.

Joyabo,waaju hannde oo ina heewi ko huutoraaka. Waajotoobe be limotaako ina kaala ko be annube e ko be meedaa yiide. So tawii ko abstrakt/teori, dewal/inspiration, dabboowo/doole, walla weltinoowo/amusing, waaju oo ina waasa wadde hedtiibe bee e nder humpito toowngo, gollorngo ko waajaa koo. Nii woni, waaju tippudi ko jannugol njuumri e dow leydi yoorndi ! Ina njakki nafoore huubtodinde. Ko heewi ina waajee, kono ko seeda tan meedi jippaade. Ko buri heewde e maggal ko feewti e buubri yeeso. Pulpiteerism hannde oo ina heewi wasde jogaade ko buri saaktude kabaruuji e dow ballal goonjinbe ngam humpitaade e huutoraade ko be nani koo.

E nder duum, waaju oo ina hollira baaba mum goonga - yeewtere Gerek-Room. Haala Gerek-Room loowaama e abstraction. Ina wadi mbaydiiji peewnaadi ngam weltinde e hollirde gandal wonaa jannginginde walla yellitde doole e wodbe. Waaju polis jamaanu ina waawi weltinde bernde, buubna yidde, buubna hakkille. Kono ina famdi so meedii hollirde kippu nguu no yaltirta huddle. E nder deen doon gede fof, waaju hannde oo ina waasa jogaade faayiida mum e

yellitde sifaa mawnugol ruuhyankeewol ngol fodani ngol. E joofnirde, ina tiidatina tigi baasal eklesiya. Waaju oo ina wadi no buubri buubndi nii. Batte mum ina keewi juutde.

Njokken goonga. Woodi Masiihiko'en duudbe be don waaja nder duubi cappande, nden be don bikkon nder Almasiihu haa jooni. Kerecee'en waylaaki tan bee nanngugo waajuuji asaweere baawo asaweere. Be mbaylitee ko e kawral jokkondire e YAHUAH. Been golloobe, ko duum wadi, noddaama ngam waajaade YAHUAH wonaa humpitooji ko fayti e makko. Be noddaama kadi ngam wadde golle mabbe tiidde. Be noddaaka tan ngam feeñinde Almasiihu e konngol haalaado, kono ngam hollirde nanoobe mabbe no be njiyrata, no nganndirta, no be ndewirta, no be ngollirta mo. Waaju hannde oo ina heewi waasde dee gede teentude fof.

So tawii waajotoodo waawaano addude hedtiibe mum e nder humpito ruuhyankeewo nguurndam ko o gollotoo koo, batte konngol makko ina juuta. Ko cfuum wacfi, eklesiya ina haani beydude pulpiteeji e beydude wallidiibe ruuhu. Ko e haajuuji mawzi wonande waaw6e waajaade Almasiihu e anndude no 6e beydirta yim6e YAHUAH ngam humpitaade mo waajaama. E dow duum, Kerecee'en ina poti jannginde no be ndokkirta oo Almasiihu guurdo e heddiibe e dental ngal ngam mahde koye mabbe.

Ndeen noon, galle Kerecee'en ina haani artirde golle de teeminande adande ndee mbadnoo, ko wayi no wasiyaaji e gollal hakkunde mabbe. Ngam Alkawal Kesal don ndarna waylugo ruuhu dow kuuje didi de'e.

Ko goonga, dokkal janngingol ina tawee e dental ngal. Kono jannginde ina foti ummoraade e goonɗinbe fof (1 Korintu 14:26, 31) kam e been be kebaani doole keewde ngam jannginde.

(Efesu'en 4: 11; Yaakubu 3:1). En njahii haa woddi e keeri deftere nde en njabata jannginde yetta mbaadi waaju aadaaji, en njippina dum e kalaas haaloobe karallaagal.

Wuurtinde Nde

Mbele waajaade e jannginde konngol YAHUAH ko binndol? Eey, ko goonga. Kono waaju minbar hannde oo, wonaa ko nanndi e waaju e janngingol tawaangol e nder Binndi dii.

Nde tawaaka nder Alkawal Kesal, nder kuugal YAHUSHUA, walla nder ngeedam moobgal arandewal." - Ko buri dum, Shaul wi'i juulbe maako Gerek'en dow o salii jokkirngol bee yimbe wakkati maako pa'anbe (1 Korintu'en 1:17:22.25;

Kono hol ko woni 1 Korintu 9:22-23 (NLT), do Shaul wiyi, "Mid'o etoo hebde ko nanndi e yimbe fof, mid'o wada kala ko mbaawmi ngam hisnude won heen"? En mbiyatno wonde dum hawraani e wadde waaju yontere kala ko buri teentude e denndaangal dewal, dum noon ina ustoo waylo-waylo goonɗinbe e mahngo hakkunde mum en.

Waaju oo jibinaa ko e reedu haalaaji Gerek en. Nde jibinaama nder rento Kerecee'en nde pagan'en warti Kerecee'en fuddi waddugo styles mabbe oratorical haaldugo nder moobgal. E teeminande tatabere, dum laati ko heewi e ardiibe Kerecee'en wadde waaju. E teeminande nayabere nde wonti ko woodi.

Kerecee'en njabii pinal taariindi mum en. So pastoor maa ina ummii e minbar mum ina boornii comci mum diineeji ngam wadde waaju mum ceniido, omo anndi o woni ko e fiyde darnde haaloowo Giriik booydo.

Duum fof e wayde noon, hay so tawii waajuuji hannde dii ngalaa heen seeda e nafoore deftere nde ngam wallitde woodgol mum en, ina jokki e wonde teskindi e gite ko buri heewde e Kerecee'en hannde bee. Nde laatake nder hakkiilo Masiihiko'en haa ko buri duudugo nder pastor'en e laymen'en nuddinbe Bibel don yama be don tabitina e be don jokki kuugal ngal walaa nder defte diga aadaaji. Waaju oo wonti ko buubdo haa abada.

E nder ko min njiyti e waaju hannde oo fof, yeewen dee naamne :

Hol no neddo waawirta waajaade waaju ko fayti e wonde goondindo konngol YAHUAH tawa ina waaja waaju? Kadi hol no Kerecee'en mbaawirta joodaade e pewwal e tabitinde almaamiyanakaagal goondinbe fof nde o joodii e pewwal? Ngam wadde heen tobbere burnde laabtude, hol no mbaawirta wiyde ada jogii janje Protestan en sola scripture ("e Binndi tan") tawa kadi ada wallitta waaju minbar?

No winndiyanke gooto wiyri nii, "Waaju oo, e nder golle mum, ina yaaji e Gamtaare. Ngol wontii joofnirde e hoore mum, ceningol-gefcfo teddungal Gurngal yoocfde e 'aadaaji maw6e' . . . ina wayi no ko huunde haawniinde, nde wonnoo ko buri waawde wiyde wonde Biibal ngal ko 'preHUME of the Word nuddinki e kuugal' don nder arande'en jabugo laabi deftere ngam yidugo 'cuudi buubdi' baabiraabe mabbe (Yeremiya 2:13)."

Mbele ko goonga ina woodi nokku e nder laylaytol eklesiya ngam na'i ceniidi hono waaju oo? Wadde Faamde Binndi Ebere e demngal Ebere; Hol to Waaju Kerecee'en Ummii?

Fudfoode

- Kerecee'en pagan?yeewtaade Daadi Kuude Eklesiya men, Frank Viola e George Barna, 1998, Deftere Tyndale House, Inc.
- Mbele Heretik en Goonga ina njidi daraade?Demngal tatabal, David Berkot 1989, bayyinoowo deftere, Amberson, PA
- Institut Shalom mo Pasifik Sud - Wadde faamde demngal Ebere e demngal Ebere; Hol to Waaju Kerecee'en Ummii? 10:10, 11. 10 Demngal Shalomin ngam bamtude faamde binndol ngol
- Mbele Eklesiya am ko Eklesiya Alkawal Kesal Goonga?Daril M. Erkel (1994)

- [Hol ko woni Active e nder "Groupe" hollirde iimanaagal?George Barna](http://barna.org/goondinal-ruuhu/400-mo-golli-e-fedde-hollitooje-goondinal-barna-janngude-fotde-pelle-pamre-dudal-aljumaa-e-ekkesiyaaji-galle)
barna.org/goondinal-ruuhu/400-mo-golli-e-fedde-hollitooje-goondinal-barna-janngude-fotde-pelle-pamre-dudal-aljumaa-e-ekkesiyaaji-galle
- [Eklesiya koolaado](https://en.wikipedia.org/wiki/ekkesiya_koolaado)([Wikipedia.org/wiki/ekkesiya_koolaado](https://en.wikipedia.org/wiki/ekkesiya_koolaado)).